КООПЕРАТИВНА РЕСПУБЛИКА Ч. 11.
ЕКОНОМІЧНО-СУСПІЛЬНИЙ МІСЯЧНИК — ЛЬВІВ. ЛИСТОПАД 1932.
CO-OPERATIVE REPUBLIK
UKRAINIAN MONTHLY REVIEW — LWIW POLAND РІЧНИК V

НА ОКРАЮ ДНІВ.

БЕРЕЖІМСЯ РЕЦИДИВІЗМУ!

З многих районів краю доходять вісти, що протиборгова акція на місцях ослабає; що гірше, в деяких сторонах маємо навіть погіршення о стільки, що кооперативи починають на ново роздавати товар на борг і загальна сума розкредитованих сум навіть тепер більша, як була минулими роками. Не може бути страшнішої небезпеки для кооператив, як від цього повороту до згубної системи продажі на кредит. Такий рецидивізм у старі гріхи вказує, що лихо декого з нас таки нічого не навчило. Дехто повірить мабуть аж тоді, як вже буде пізно, як на місци кооперативних нив буде кооперативне цвинтарище.

Не граймося з вогнем. Сотні кооператив були в Англії ще до заснування рочдельської, але більшість з них зникла з лиця землі м. і. через боргування. Аж по такім кровавім досвіді найшлися піоніри, які мали духову міць і рішучість сказати мужеське слово: досить!

На браку цеї мужности може й нині розбитися кооперативне діло в неодному товаристві. Є першим завданням провідного кооперативного елементу на місцях протиставитися з цілою рішучістю поворотній хвилі боргування.

НЕОПРАВДАНІ СПОДІВАННЯ.

Щораз частіше читаєш у пресі статті й замітки про те, що тут і там проявляються ознаки звишки цін сирівців, легкої підвишки курсів акцій і т. п. і в звязку тим ставиться питання про можливість закінчення кризи та початок нової фази конюнктури. Хоч як це прикро — бути тим, що виливає холодну воду на голови — то ми обовязані звернути увагу на другий бік питання. А саме: на наш погляд звишки цін сирівців при тій ситуації, яка склалася, можуть мати покищо тільки переходовий і місцевий характер. В кожному разі на терені Польщі їх вплив не дасться відчути з огляду на те, що ця держава зуміла себе сильно відгородити від зовнішних впливів. Зокрема не може бути в Польщі поправи так довго, поки тут існують аж в такій мірі ножиці між цінами скартелізованих та змонополізованих продуктів та всіх інших товарів. Коли ті ножиці допікали суспільству (передусім хліборобству) вже у добі вищої конюнктури, то тепер, при збільшених податкових тягарах, вони є катастрофою. Вони мусять щораз більше здавлювати консумцію дорогих промислових і монополізованих виробів. Цифри про спадок споживття, що їх оголошує статистичний уряд, дають що раз нові докази на це. В Польщі це явище виступає у формі значно гострішій, як де, а то з тої причини, що тут завсігди йшла з боку держави політика підпирання картелів, ба навіть їх примусового творення, отже картелева болячка тут запустила глибші, як де, коріння.

Чи при такім поступаючім зменшуванню споживття може бути мова про тревалий зріст цін сирівців, в тому числі й аграрних? Очевидна річ, що ні.

І тому ми не привязуємо великої ваги до сиґналів про відплив хвилі господарської депресії, як довго не бачимо радикальної, хоч 50%-ої знижки картелевих і монопольних цін, (в тій мірі, як наступило знецінення нескартелізованих продуктів). Щойно тоді, як це станеться і як ця знижка потреває довший протяг часу, скріплюючи широкі маси споживачів і взагалі покупців та збільшуючи їх закупочну здібність, в Польщі могла би прийти загальна звижкова тенденція.

Але чи це якраз має бути тим, до чого мається стреміти? Чи хліборобі прим. потрібні якраз високі ціни за його продукти? Не в тім річ, а в тім, щоби він за свій продукт міг одержати справедливу кількість промислового товару. Річ в рівновазі цін, а не якраз у їх висоті, яка є зглядним поняттям. Цеї обставини не треба спускати з ока. Її треба мати в памяти й тоді, коли зачинаються розмови про звишкову тенденцію цін.

Корисною для цілого народнього господарства може бути сьогодні лише така звишка цін і таких продуктів, яка б приспішувала загальне вирівнання всіх цін. (Сюди входять теж податки і оплати на публичні ціли).

ПРИМУСОВИЙ СИНДИКАТ ДЛЯ ЕКСПОРТУ НАФТИ.

В ділянці нафтового промислу маємо дуже дивні явища. Як ми вже писали, уряд натискає на нафтові підприємства в напрямі їх обєднання. Уряд сподівається від цього певних успіхів передовсім на заграничних ринках, де замісць більшого числа оферентів виступалаби тільки одна правна особа, як представник усіх експортуючих фірм та тим способом могла б може осягати кращі умови збуту нафтових продуктів. Відомо й те, чому досі не дійшло до добровільного обєднання фірм: т. зв. малі рафінерії не бажають картелю з тої причини, що не бажають взагалі експортувати на зовнішні ринки, та приймати на себе якісь зобовязання що до величини того експорту! Вони волять збувати в краю по вищих цінах. Для того треба їм вільної руки в політиці цін, щоби трохи нищими цінами як ті, що їх вимагають „великі рафінерії" зосередити біля себе як найбільше краєвого збуту. Також побоюються малі рафінерії мабуть і того, щоби декого з них картель не заставив припинити продукцію; бо хоч з таким припиненням після картелевих звичаїв і вяжеться щорічне відшкодування з каси картелю, то при даній конюнктурі малі рафінерії волють мабуть не брати цього відшкодування, користаючи з високих цін, підбитих картелем.

В результаті цього всього уряд (як відомо сам він є власником найбільшої рафінерії „Польмін") декретом з 12. жовтня зарядив примусову централізацію експорту нафти. Для тої цілі покликується до життя примусову орґанізацію п. н. „Польський Нафтовий Експорт" з осідком у Львові. Від тепер буде заборонено вивозити нафтові продукти за кордон без згоди і поза Синдикатом, що примусить всіх заінтересованих стати його членами.

Головною новістю декрету є те, що установляється відсоток продукції, який підприємство має збути за границями. Якщо підприємство не бажає експор-

тувати та бажає звільнитися від цього обовязку — то в кару за те мусить понести означені оплати, які йдуть до синдикату. (Призначення цих оплат: підпирати верчення на нових теренах). Наслідок тих оплат буде отже такий, що малі рафінерії будуть поставлені в примусове положення: або експортувати по нищих цінах як є в краю, або згодитися на меншу рентовність, продаючи тільки в краю.

Як бачимо, це є дальший крок до примусової реґуляції товарового обороту, в цьому випадку подиктований як фінансовими, так і валютарними зглядами держави. Обєктивно це рівняється дальшій етатизації господарського життя в Польщі і є різким обмеженням свободи торгівлі, цим разом в користь держави і великих рафінерій. В обличчу таких декретів державі навіть ніяково виступати в ролі того чинника, що „поборює картелі“.

ЩО СКРИВАЄТЬСЯ ЗА СУХИМИ ЦИФРАМИ?

Польський Банк звідомляє про дальше зменшення обігу банкнотів в державі. Як ми свойого часу подавали, з кінцем березня ц. р. було в обігу банкнотів на суму 1.130 міл. зл. Звідомлення банку з дня 20. жовтня ц. р. подає вже цифру значно меншу, всього 995 міліонів зл. Пригадуємо, що з кінцем 1928 р. було в Польщі в обігу 1.295 міл., отже до березня 1932, себто за $3^1/_4$ років обіг зменшився на 165 міл. зл.

Знова-ж за останній час, кругло за один рік, маємо зменшення обігу на кругло 159 міліонів, себто не багато менше, як за попередніх $3^1/_4$ літ.

Спадок грошей в обігу називають фаховою назвою „дефляцією“. Державний банк стягає банкові знаки з краю, очевидно головно шляхом реалізації податків та інших оплат. Не випускає гроша в край стільки як давніше, бо як відомо, держава позніжувала платні своїм урядовцям та звела до мінімум видатки на потреби культури, освіти й господарства.

Зменшення обігу грошей в краю, при незміненій їх реальній вартости, означає зменшення претенсій краю до держави, зубожіння населення. (Є також можливе, що дехто закуповує в державних банках закордонні валюти за польські злоті, але таких операцій не може бути дуже багато).

Таким чином польська дефляція є видимим свідоцтвом раптовно поступаючої павперизації (зубожіння) громадянства цеї держави.

ЗНИЖКА УРЯДОВОГО ДИСКОНТА В ПОЛЬЩІ.

Доволі несжидано для знаючих обставини в Польщі прийшла знижка дисконта в Польському Банку (на 6 процент згл. $6^1/_2$ проц.). Деякі відлами преси роблять з цього приводу надії а загальне подешевіння кредиту в державі. Не бажаючи грати ролю пророка, не входимо тут в саму суть тих сподівань, обмежуючись до теоретичної аналізи цього питання. Знижка відсоткової стопи якимсь банкам може відбитися ширшим відгомоном на грошевому ринку тільки тоді, коли цей банк дійсно видає і то в поважних кількостях кредити по тій зниженій відсотковій стопі. Польський Банк одначе не тільки не розбудовує своєї кредитової акції, але навпаки, як свідчить зменшення обігу банкнотів, навіть звужує її і то рапідно.

Отже при цих умовах бажаючі кредиту є і будуть надалі приневолені забігати о кредити з приватних банків і тим самим піддержувати в них тенденцію до високого дисконта.

Одночасно зі знижкою урядового дисконта вийшло нове зарядження про зниження дозволеного відсотка в приватному банковому і позабанковому обороті, яке однак фактично не зміняє існуючого стану.

Значить користи зі знижки урядового дисконта будуть мінімальні; головно будуть вони для тих установ, які вже задовжені в Пол. Банку. Як відомо є ними в першій мірі державні монополі та інші підприємства, які мабуть треба було бюджетово дещо відтяжити.

НОВИЙ СПАДОК ФУНТА.

Біржеві бюлетені занотували новий спадок курсу фунта, який сьогодня удержується на висоті приблизно 3.20 ам. доляра. Для одних, зокрема для тих, що задовжені у штерлінґовій валюті це буде нова ласка неба; для других, прим. для наших союзів, що вивозять до Анґлії масло, яйця чи перепродують для беконярень мясний матеріял — це буде новий прикрий удар, який відчують врешті решт селяне-продуценти тих товарів. З обставини, що анґлійський банк не інтервеніював проти знижки, виходилоб, що знжка йде по лінії його бажань та що Анґлія бажає здешевити свою валюту.

ФАРМЕРИ Й РОБІТНИКИ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНИКИ „КООПЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛИКИ“ У КАНАДІ.

Дня 1. серпня 1932 відбулася у Calgary конференція представників фармерських і робітничих орґанізацій чотирьох західних провінцій Канади. Вона покликала до життя нову політичну орґанізацію п. н. „Федерація Кооперативної Республики“ (The Cooperative Commonwealth Federation). Ця федерація буде старатися розширити свої впливи також на східні провінції Канади й візьме участь як окрема політична партія у найблищих виборах до парляменту.

Предсідником федерації став Д. С. Вудсворт, посол, а секретарем Норман Ф. Праєсілі, містоголова кооперативної орґанізації „Обєднаних фармерів провінції Альберти“.

Федерація бажає обєднати до спільної акції усі фармерські, робітничі й споріднені орґанізації в ціли здобуття політичн. власти, щоби в конституційній дорозі перетворити сучасний капіталістичний лад на кооперативний і таким чином уреґулювати продукцію, розділ і виміну богацтв з метою задоволення людських потреб, а не в ціли добування зисків. Господарська програма федерації має ось які точки:

1) введення пляновоі суспільної господарки у продукції, розділі й виміні усіх продуктів і чинитьб;

2) соціялізація банківництва, кредиту й фінансової системи краю, контроля установ публичної ужиточности і природніх богацтв;

3) забезпечення земельної власности для фармера і дому для робітника;

4) удержаня й поширення усіх існуючих соціяльних законів і урядженъ та обезпечення від неврожаїв, недуг, випадків, старости й безробіття;

5) суспільна й господарська рівність без ріжниці пола, народности й релігії;

6) підпирання усяких кооперативних організацій для досягнення Кооперативної Республики;

7) соціялізація установ публичного здоровля;

8) уряд держави повинен взяти відповідальність за безробіття й достарчити відповідної праці або достаточного удержання.

Цю інформацію подаємо за „Спулдз. Пшегльондом Наук". Очевидно інформація ця за скупа, щоби з неї давати оцінку цікавого канадійського почину. В кожному разі ідея тактичного порозуміння світа фармерів з світом робітників приходить саме в пору, коли в кооперативних кругах всіх земель живо дискутується і експериментується думка безпосередніх зносин кооперації споживачів з кооперацією сіл. госп. продуцентів, що на ділі виходить на те саме. Вже цей один факт каже не легковажити канадійського почину. З другої однак сторони — чи не забагато в цьому почині уяви про можливість зміняти господарські відносини законодатним натиском з гори? Неодні вже цього пробували, та без особливого результату.

НЕЗНАЧНЕ ЗМЕНШЕННЯ ОБОРОТІВ C. W. S.

Co-perativa Wholesale Society (англійська гуртівня в Менчестері) подає вже цифри за перший піврік 1932 р. Обороти за цей час майже не змінилися проти оборотів з такогож часу минулого року (зменшення всього на 182 фунтів шт.). В ділянці власного виробництва гуртівні є навіть зріст (на 1,5/8 проц.). Чиста надвишка була 866.751 фунтів (на 82.652 фт. менше, як мин. року).

НОВИЙ ВИДАТОК НА САНАЦІЮ НІМЕЦЬКИХ С. Г. КООПЕРАТИВ.

„Пруська Центральна Кооперативна Каса" закінчила обчислення, яких сум потрібно на санування низових с. госп. кооператив. Підчислення дали цифру 100 міл. нім. марок. Цей видаток моглаби Ц. Каса зробити тільки при допомозі з боку держави, бо власний капітал П. Ц. Каси, що виносить 140 мл. м. не зміґби видержати такого видатку. Говорять, що держава дасть ці гроші, однак під умовою скріплення свойого впливу на касу. Ще невідомо одначе, чи і в якій формі наступить новий розподіл уділів у Пруській Касі та чи плянується переміна цілої тої установи в державну інституцію.

ТЯЖКІ ЧАСИ „СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ" В СРСР.

Черговий пресовий бюлетень Міжнар. Кооп. Союзу (ч. 18 з 5. жовтня ц. р.) приносить інформацію про засідання побільшеного правління московського Центросоюзу, в якому брали участь предсідники „республиканських, реґіональних і окружних споживчих кооперативних орґанізацій" (так пише бюлетень; це значить, що були там і представники з України). Деякі місця зі звідомлення такі характерні для відносин у „Рад. Союзі", що ми їх подаємо дослівно:

„В обличчі надходячих виборів орґанів управління на конференції вимагали строгого виконування декретів совітської власти, які (декрети) признають спож. кооперативам більшу міру самоуправи, вимагають, щоби відбувалися вибори до орґанів управління та що-

би навязувати тісні взаємини між кооперативами та їхніми членами", (куріоз, якого не зрозуміє кооператор: уряд мусить підштовхувати кооперативи, щоби вони не занедбували вибирати виконавчі орґани. Це значить, що виконавчих орґанів взагалі не вибирається; свідчить воно про завмертя в кооперативах духа самоуправи й демократичної контролі — явище цілком природнє в системі, що відкидає демократію).

Далі читаємо у звідомленні:

„Головною темою дискусії було забезпечення сільського населеня мануфактурою через сільські кооперативи; забезпечення є всім тільки не задовольняючим. Це є одна з проблем, яку прийдеться розвязати споживчій кооперації, бо від того залежить, яке буде постачання сільсько-господарських продуктів до міст. Обговорено теж докладно фінансове положення споживчої кооперації. Було зреферовано, що 40% сільських споживчих кооператив працюють зі стратою а також многі міські кооперативи борються з дефіцитом".

Далі йде мова про ріжні заходи для санації кооператив. Конференція відкинула думку про відхід від системи спеціялізації споживчих кооператив. Врешті йшла мова про недотягнення у заготовках (закупнах) сіл. госп. продуктів. Плян скупу яєць здійснено тільки на 30 проц., масла на 54.4 проц., бараболь на 72.7 проц.; зате свіжої городовини закуплено проти пляну більше, 138 проц. В звязку з цим видав ЦС декрет, яким наказано управителям спож. кооператив до кінця вересня подбати про повне виконання пляну.

Треба підчеркнути, що бюлетені МКС беруть свої інформації завсігди з перших джерел та трактують дуже обєктивно зокрема кооперацію СРСР, як члена МКС.

ІТАЛІЯ ДОМАГАЄТЬСЯ СКОРОЧЕННЯ ДНЯ ПРАЦІ.

Влада італійської держави, будучи членом Міжнародного Бюра Праці, поставила до МБП внесення на заключення нової міжнародньої конвенції, яка-б скоротила день праці. Італійський уряд виступив з цею ініціятивою під натиском своїх синдикатів (професійних спілок), між членами яких нараховують уже 1,200.000 безробітних. Професійні орґанізації мають надію, що скорочення дня праці заставить підприємців приняти більше робочих сил, фізичних та умових. Італія вимагає скликання надзвичайної сесії Міжнар. Конференції Праці для цеї справи. Як відомо, це домагання не є новим, бо від самого початку крізи й безробіття його видвигають робітничі й службовицькі орґанізації, добиваючись 40-годинного тижня праці.

Поставленню італійського внесеня на порядок нарад чергового засідання М. Конф. Праці стоять на перепоні деякі процедуральні формальности, які одначе МБП мабуть обійде.

Якби дійшло справді до пропонованої міжнародньої конвенції і якби її відтак ратифікували головні держави — то це булаби подія в історії сучасної кризи. Не приписуємо цій справі за великої ваги, не думаємо зокрема, що вона моглаб в швидкому часі показати додатній вплив на хід конюнктури, зокрема на звишку цін хліборобських продуктів, але що вона наблизилаби світ до тої цілі, про це нема ніяких сумнівів.

ОСВІТА І ВИХОВАННЯ.

Освітня праця за границею.

(Закінчення.*)

Німеччина.

Освітня праця в Німеччині має свою багату історію. В міру розвитку поступу в цій країні перейшла вона кілька етапів. Останній етап, повоєнний, коли здетронізовано Вільгельма II а президентом німецької республики став простий робітник, соціяліст Еберт, освітня праця в Німечині набрала нового духа та змісту. Німецький людовий університет є дитиною німецької революції. Освіта та знання отворили масам шлях до дійсного духового життя. Усуспільнення освіти (Socialisierung der Bildung) стало гаслом дня. В позитивній розвязці цеї проблеми добачували майбутність Німеччини і то не тільки в ділянці культури, але й політики та господарства. Освітня праця, таким робом, стала одною з головних справ відбудови та перебудови німецького життя по війні.

Але тут перш за все прийшлося піддати основній ревізії поняття освіти (Bildung). Німеччина мала знаменито зорґанізоване шкільництво по всіх щаблях навчання. Але що діставав нарід, що діставали маси? Ніщо інше як шабльонову дресуру ума. Освітня праця для дорослих стояла теж на дуже високому щаблі розвитку. Але вона була екстенсивна. Як найбільше книжок, як найбільше бібліотек, як найбільше відчитів, як найбільша фреквенція, — ось що характеризує цю освіту. Новий освітній рух був протиставленням цій екстенсивній праці. Започаткував його Е р д б е р ґ, людина великих заслуг, довкола якого згрупувалася ціла фалянґа знаменитих німецьких освітників і педаґоґів, як Гольман, Піхт, Гофман та багато інших.

Ердберґ зясовує освіту, як індивідуальне відношення до культури, себто до всіх проявів творчих здібностей даного народу, людства взагалі. З цього поняття освіти виникає перш за все постулят індивідуалізації освітньої праці. Старий напрям, що розумів освіту чисто зовнішньо та механічно, як „суму відомостей“, що її впакували в голову одиниці, не рахувався у своїй праці з індивідуальними ріжницями умової вразливости. Він виходив з того заложення, що людський розум у всіх людей рівний та що він може пізнати все. Тимто й освіта стара була половинна. Старий напрям робив теж другу помилку. Старі освітники годували широкі верстви однаковою для всіх духовою стравою, забуваючи, що стравлення подаваної страви у великій мірі залежить від того, чи вона відповідає заінтересованню людини. З огляду на ці індивідуальні ріжниці ступня умової вразливости відріжняють три катеґорії людського матеріялу:

1) найнищу катеґорію, що, здається, без рятунку попала в кігті всякої тандити, головнож кримінального роману найгіршого сорту, або грубо сензаційної фільмової вистави;

2) далі широкі маси не зіпсутих ще, але пасивних, що вразливі на відповідні їм позитивні стимули, колиби їх духа систематично й пляново розвивали;

*) Гл. „Кооп. Респ.“, жовтень б. р. — Закінчення реферату кн. Волерта.

3) вкінці найменше численні одиниці о надзвичайній вразливости.

В скорому часі Німеччина покрилася густою сіткою людових університетів. Ердберґ і його приклонники розуміли працю в людових університетах, як інтенсивну освітню працю, що змагає до поглиблення духа та до особистої культури. Людовий університет, на його думку, це ані професійна школа, ані теж партійна, ані курси для дорослих. Це форма суспільного пережиття, що її освідомили собі Німці в часах революції та мілітарної поразки, це освітня інституція, що має означені рямки орґанізації та своєрідну методу праці. На загально-державній освітній конференції, що відбулася в червні 1921 р. в Берліні, між 11 тезами, що нормують форми освітньої праці, визнали „як остаточну мету освітньої праці приготовання до створення дійсної єдности народу" з узглядненням „ріжнородности течій в засадничих поглядах німецького народу, з чого може виростии взаїмне порозуміння, результатом якого може бути створення сильнішої духової народної єдности". „Це завдання може бути розвязане тільки через інтенсивну та індивідуалізуючу освітню працю, що мусить виходити з суспільно-психольоґічних даних народнього життя поодиноких кол і верств народу".

„Тимто людовий університет є місцем, де найдіяльніші люде з усіх кол і верств суспільства входять у найтіснішу спільноту праці з людьми умово вишколеними в тій цілі, щоби працювати над поглибленням і перетворенням свого власного „я", свого власного погляду на світ і життя і щоби в результаті дійти, як до остаточної мети, до вироблення змісту нової культури майбутности".

В людовім університеті інтенсивного напряму мають змагати до того, щоб по викладі відбувалася дискусія а крім цього слухачі мають писати реферати. Бо тільки тоді можна поширити та поглибити проблєми порушені на викладі. Ця дискусія після викладу, як також дискусії над рефератами, витворюють спільну атмосферу наукової праці. Вона охоплює не тільки слухачів, що працюють разом над якоюсь науковою проблємою, але також і керівника, вчителя. Всі працюють активно, всі вияснюють і поглиблюють якусь проблєму, при збереженню стислої обєктивности, вільної од будьякої тенденції. Цей рід студій назвали Німці „Arbeitsgemeinschaft", або спільною працею. Arbeitsgemeinschaft це метода німецького людового університету. Піхт уважає тільки ті інституції вільної освіти людовими унверситетами, що в межах спільноти праці поглиблюють культуру своїх слухачів. Розуміється, що цього рода спільноти праці можливі є при невеликому числі учасників її, 25—30 осіб, бо тоді всі зживаються між собою, бо тоді витворюється між ними гармонія і атмосфера приязні, що просто необхідні для видатности праці. Це, власне кажучи, с е м і н а р і й н а система. До спільноти праці потреба однак освітників — керівників нового типу. Вони повинні мати не тільки кваліфікації розуму, знання, але й характеру. Лєктор в людовому університеті, як керівник духового життя спільноти, мусить бути не тільки вченим і людиною вищого морального типу, але також і мислителем. Він мусить почувати себе в університеті як у себе дома. Освітники ці, крім солідної загальної освіти та спеціяльного знання, мусять мати фахове підготовання в ділянці історії, орґанізації, техніки та дидактики освіти дорослих. В Німеччині орґанізують теж численні курси для освітників. Нові завдання, нові програми. Уряд, громади, інституції і т. п. дають на ці цілі потрібні й видатні підмоги.

Є кілька типів людових університетів у Німеччині. Найбільш поширений з перевагою інтелектуальної праці. Він поширений головно по великих містах (Берлін, Дрезден, Липськ, Дармштадт, Фрайбурґ, Штутґардт, Келен і інші). Зразком цього типу людового університету є ді Фольксшуле Ґрос-Берлін. Університет цей зорґанізували як товариство, що до його ввійшли представники громади, освітніх робітничих інституцій, робітничих орґанізацій, державного університету, політехніки, лекторів та поодиноких осіб, що займаються освітою. Справами товариства завідує управа, виборне тіло, після реґуляміну товариства. Праця відбувається у спільнотах, малими групами. Велике заінтересування є математикою і природничими науками; теми з інших ділянок творять третину викладів. Відтак іде мистецтво, література, музика, філософія. З літератури читають і аналізують Шекспіра, або Шіллера, також Ґете; з філософії такі проблеми, як мораль, душа і тіло, Шопенгавер і Ніцше, Геракліт і Ґете. Мистецтво студіюють у музеях. З обсягу соціольоґії студіюють науку про громадянина, історію промислу, соціялізм, техніку в історичнім розвитку. Слухачами є здебільша члени соц.-дем. партії. Інституція одержує підмогу від міста.

Є теж численні людові університети означеного напряму: реліґійного, національного, політичного. Є й такі, що їх ціль вироблення світогляду.

Після війни розвинулися в Німеччині теж інтернатові людові університети (Фольксгохшульгайме). Є вони двоякого рода: спеціяльного напряму і такі, що мають на цілі етичний розвиток. До першої групи належать: робітничий університет на замку Тінц біля Ґера, протестантський в Найдітендорф, селянський у Тірінден, реліґійний в Лінденгофі і т. д. Робітничий університет у Ґера ведуть соціялісти. Але це не партійна школа. Вчителі хотять вихованкам своїм „впоїти духові та моральні цінности соціялізму через знання і приклад“. Приймають слухачів по скінченні 18 років. Курс триває для мущин 5 місяців, для жінок 3. Учні й професори творять спільну громаду, оперту на приязні й товариськости. Університет має на цілі духове й життєве вироблення. Крім викладів і дискусій інтерністи віддаються лектурі, пишуть реферати, уладжують прогульки, відвідують театри, ходять на концерти. Решту часу присвячують фізичним вправам, праці в городі, спортові, іграм, співові і т. п. Теми: будова і розвиток землі, ростини, звірята, людина та її походження; рідна земля; батьківщина, земля і люде; німецька мова; визначні твори письменства; ґеоґрафія і господарські підстави розвитку міжнародної політики; історія розвитку людської культури; економія і суспільні науки; соціяльна політика, наука про громадянина; теорія і практика соціялізму і т. п.

До другої групи інтернатових університетів етичного напряму належить кільканадцять інституцій, розкинених по всій Німеччині; між ними окремі університети для молодих мущин, для дівчат, для селян.

Виразом духа часу є Академія Праці (Die Akademie der Arbeit) при університеті у Франкфурті над Майном, основана в 1921 р. Завданням її є „давати вищу освіту особам з робітничих сфер, урядовців і т. п., щоби осягнути кращі успіхи в діяльности на полі самоврядування — господарського, суспільного і політичного. Академія ця не дає ні фахової ні партійно-політичної освіти. Слухачами є здебільша функціонарі професійних спілок. Академія не дає ніяких прав і не дає свідоцтв.

Ще слівце про реформу бібліотечної справи в Німеччині.

Вальтер Гофман, один з піонірів позашкільної освіти в Німеччині, висловив думку, що „публична бібліотека і людовий університет це тільки дві ріжні назви на означення одної і тої самої річи. З людового університету веде шлях до бібліотеки. Стан бібліотекарства це дуже важна річ для руху людових університетів.

Творча й плідна в наслідки бібліотечна справа почалась тоді, коли Гофман поставив на порядок дня індивідуалізацію читача, що його трактовано шабльоново. На його думку, бібліотекар повинен бути дорадником читача і для цеї справи повинен мати вільний час. Одним з найважніших його завдань є, щоби поручити читачеві найвідповіднішу книжку. Може це осягнути при помочі двоякого рода „штучної памяти", по перше при помочі „аркуша читача" (Leserbogen) разом з увагами читача (Leserurtei). Аркуш цей містить відомости про всі книжки, що їх читач перечитав та про враження, яке зробили на нього книжки. По друге, біліотекар мусить мати друковані характеристики книжок, щоби міг довідатися кожної хвилини, на випадок потреби, про прикмети кожної книжки.

Це техніка методи Гофмана, що змагає до того, аби добра й відповідна книжка дійшла до читача.

Праця бібліотекаря, на думку його, зводиться до 3 основних факторів. Публика, що приходить до бібліотеки дуже ріжнородна та з ріжними духовими інтересами. Помогти цій публиці, коли вона входить у таємний світ книжки, ввести її туди та повести як слід, це перше та основне завдання бібліотекаря.

Бібліотекар впливає при помочи книжки. Але книжка це щось більше як засіб педаґоґічного впливу, книжка це рівночасно цінне добро, що його бере одно покоління з рук другого, щоби його зберегти, збогатити та переказати наступним поколінням. Збереження і розвиток письменства народу зумовлює внутрішній духовий звязок народу. Це другий основний момент, що присвічує бібліотекареві в його праці.

Письменство і письменник можуть існувати тільки на народному ґрунті. Культурні добра мусілиб згинути, якби не існували народи. Таким робом, думка про свій нарід, його існування і розвиток, його стан і майбутність становить третій основний момент, що ним керується біліотекар у своїй праці.

„Публична бібліотека це місце, де письменство стрічається з суспільністю. А письменство це цілком щось інше, як матеріял до читання. Письменство це цінне добро в духовій господарці народу". Бажаючи це добро поширити, треба ввести по змозі велику скількість людей в живий, безпосередній звязок з письменством.

Дотеперішня бібліотечна політика робила це при помочі масового поширювання добрих книжок. Бібліотекар був вдоволений, як міг виказатися великим числом випозичених книжок. Коли однак узяти на увагу ролю письменства для суспільства, тоді на бібліотеку й бібліотекаря треба дивитися дещо інакше. Праця бібліотекаря в публичній

бібліотеці полягає перш за все на виборі книжки і на посередництві між книжкою і читачем. В бібліотеці повинна бути тільки дійсно цінна книжка, така що переносить цінне культурне добро з покоління в покоління, з одного народу до другого. Це питання розвязує тільки вибір. Виходячи з цього становища, треба творити бібліотеки для ріжних життєвих середовищ, отже для молоді, для жінок з поза інтеліґенції, для дорослих робітників, для селян, для інтеліґенції і т. д. В кожній такій бібліотеці находяться твори дійсно цінні для читачів даного життєво-суспільного середовища. І такі книжки випозичає бібліотекар дозрілим і вразливим читачам (den Bibliothekreifen, den Empfänglichen). Їх не багато. Але це еліта читачів. Що-ж до тих читачів, що ще не доросли до рівня цінної книжки, яка находиться в зреформованій бібліотеці, то тут може впливати новий приклад і присутність вразливих і дозрілих читачів.

Гофман своєю реформою бібліотекарства викликав гостру критику проти себе з ріжних боків. Не зважаючи на те, його метода стала прийматися не тільки в Німеччині, але й поза нею.

В передмові до своєї книги п. Волерт каже, що, пишучи її, руководився головно бажанням і наміром, щоби його праця стала для Поляків інспірацією, себто, щоби вона причинилася до зорґанізовання освітньої справи в Польщі на нових принципах.

Чи Польща є демократична? — питає він. Чи має вона загальну культуру? І на ці питання автор відповідає між іншим: „В найліпшім випадку (наші) людові маси не йдуть далі як до присвоєння собі азбуки, а серед „освіченої“ кляси... маємо колтунських спеціялістів і позбавлених характеру, бездушних карєровичів“.

Подаючи реферат з книжки п. Волерта, ми маємо подібне бажання, що й автор книги. Читач, переглядаючи стан позашкільної освіти в інших країнах, та порівнуючи його з нашим на українських землях польської займанщини, легко усвідомить собі, яким страшним відлогом стоїть у нас справа позашкільної освіти та скільки треба тут зробити.

Тільки перші початки та й то слабі на полі позашкільної освіти зроблено в нас. І не хочемо входити в критику їх. Одно треба сказати. Наше освітньо-культурне і загалом духове життя остає під непереможними впливами Поляків, отже найгіршими, які можна собі помислити. При цьому, як це звичайно буває з поневоленим народом, наше суспільство присвоює собі самі неґативні риси польської культури.

Тим більше, тим гарячіше треба бажати, щоб наше суспільство взялося серйозно за широку й систематично ведену акцію позашкільної освіти, що повинна мати в нас не тільки загально-культурні цілі але, що головне, бути засобом оборони існування народу, та його визволення.

Здаємо собі дуже добре справу з надзвичайних труднощів, що з ними получена ця акція. Завсіди і всюди бувало і є так, що пануючий нарід силкується держати поневолений в темноті й анальфабетизмі, що він нищить його матеріяльний та культурний розвиток.

Проте не має таких труднощів, що їх не можнаб побороти. Живий нарід, перед яким велика майбутність, мусить їх побороти.

В. Левинський.

ШЛЯХАМИ КООПЕРАТИВНОЇ ДУМКИ.

Вибір з писань кооперативних письменників.

Сідней і Беатріче Вебб*): Майбутність кооперативного руху споживачів.

Рух споживчої кооперації у В. Британії в першім півстоліттю свойого існування (від відкриття крамниці в Рочдель) — комплетно іґнорувала преса а парлямент трактував його як напів-підозрілу появу; професори політичної економії ледви про його згадували; про нього нема згадки у сучасних мемуарах та щоденниках вершків громадянства, а навіть натяків про нього нема у біоґрафіях таких особистостей політичного значіння, як Кобден і Брайт, Ґледстон і Дізраелі або у промовах Сейлсбері або Чемберлена. В наступному столітті, — маю сміливість це пророкувати. — будуть шкільні підручники і многі вчені твори присвячувати споживчим кооперативам, їхній орґанізації та їх здобуткам більше місця, як зростові й упадкові політичних партій або особистим прикметам визначних премер-міністрів.

Якщо не хочемо зовсім розминутися з правильною оцінкою основи розвитку британської демократії, мусимо признати, що тією основою є якраз кооперація споживачів у своїх двох формах. Перша форма — це добровільне обєднання членів (це, що ми й зовемо „споживчою кооперацією"), друга — це примусові згуртування громадян в міських та сільських громадах. Обі вони стоять знова в орґанічному звязкові з дуже поширеною орґанізацією фізичних та умових працівників (професійними спілками та становими орґанізаціями). Ці орґанізації уявлятимуть собою найбільшу частину нового суспільного ладу, якого призначенням буде у великій мірі зробити непотрібною сучасну капіталістичну систему.

Пересічному фінансістові або промисловцеві, рентієрові або адвокатові це наше предсказання може видаватися фантазією. Але коли би за доби середньовічних цехів майстрові-ремісникові або якомусь февдальному землевласникові прийшлося було передбачити панування зискорба-капіталіста, як його нині бачимо у міжнародній фінансієрі, у велеканських підприємствах наших днів — то для цього булаб необхідна не менша сила уяви. Початки капіталістичного розвитку були дуже помітні вже у 17. столітті. Капіталістичні гуртівники, спекулюючі біржевики та панове з мануфактур (великих рукодільних варстатів) — побудували новий механізм, який, стоячи поза скобками цехового устрою, послугувався, як робітником, безмаєтним населенням — при чому в початках не було міри його визискові та мальтретуванню. Новий механізм підкопував помалу, але вперто старий устрій, щоби на його місце поставити те, що сьогодня називаємо капіталістичною системою світової торгівлі та великого промислу. Свобідна й дисциплінована демократія наємних робітників у ХХ. столітті витискає так само

*) Старенькі подруги Вебби-и — це найкращі з живучих знавців анґлійської кооперації. В цілому світі відомі їх науково-дослідчі праці з цієї области, зокрема „The Consumers Co-operative Movement" (нім. переклад у двох частях вийшов у Гальберштаті 1924 р.).

непомітно капіталістичних баришівників зі щораз то нових ділянок, заводячи на місце промислового панування установи свого власного винаходу: споживчі кооперативи й професійні спілки. Історична analьоґія стане ще повнішою, коли додамо, що фізичні й умові працівники намагаються опанувати в громадах і державах механізм управління та використовувати його, як засіб для своїх цілей, в такий самий спосіб, як у 1832 р. забезпечила свою політичну владу капіталістична середня кляса. Тим чинником, що найбільше гальмує цей розвиток в напрямі кооперативного громадського господарства (нім. перекл. („Gemeinwirtschaft") є повільність у поширенню свідомости тієї мети серед робітників та службовиків та недостача ясної уяви про ті завдання, які стоять перед ріжними формами демократичного самоврядування.

Варто пригадати, що було тим фактом, який додавав самопевности капіталістичній системі та вирішив про її перемогу над февдальним та цеховим ладом, котрий опирався на привілеях для підприємств. Це були ті засади, що їх відкрив Адам Сміт. Проголошення свободи конкуренції між індивідуальними підприємствами мало на досить наївну думку: вести неминучо до повного гаразду в цілому світі. Протягом цілих 100 літ стала ця віра світоглядом кожної освіченої людини; її не могли захитати ані релігійні ані партійні міркування. І коли взяти на увагу, що старий лад опирався на аристократичних привілеях, даних уродженням й посіданням, то капіталізм з його первісною вірою в свободу та в те, що праця й талан має право на винагороду у формі успіхів підприємства — був оправданий принаймні у свій час. Є правдою, що апотеоза матеріяльного самолюбства, яку проголошував господ. індивізуалізм, самолюбства, яке мовляв само собою веде до суспільного достатку, — була неморальна в самій основі. Але треба було більше як 100 літ, заки поширилася думка, що неморальність такого ладу приведе врешті решт до соціяльного нещастя. А. Сміт вірив у добродійні наслідки вільної гри сил серед капіталістів і він переконав світ, так, що навіть світ увірив, що розумний еґоїзм з бігом часу приведе не лише до максимального розквіту техніки але й до узгіднення цін товарів з коштами продукції. Але він не зауважив одного: що свобода конкуренції містить в собі теж свободу змови; наслідком того сталося, що капіталісти у чимраз більшій мірі стали робити вжиток зі свободи єднання а через те й поклали кінець... свобідній конкуренції. А преці Адам Сміт від неї власне робив залежною охорону консумента!

При цій необмеженій господарській свободі, що в тій мірі виступила вперве у світовій історії, та в злуці зі законною, приватною власністю засобів продукції, було неминуче наростання сили капіталістів, що однаково придавляла робітництво, службовиків та споживачів. Не є нашим завданням тут описувати, як у ріжних краях законодатним шляхом спинювали грошоробний розгін баришівників через соціяльне законодавство. Також не хочу тут рисувати тих ліній, котрі представляють, як отруя матеріяльного еґоїзму кляси капіталістів, кормлена вічною жадобою нових джерел сирівців та нових ринків збуту, замінила торговельний пацифізм Кобдена і Брайта на незнаючий ніяких обмежень імперіялізм Сесіля Рода і як прийшло до злощасної спілки німецької індустрії з німецьким ґенеральним штабом.

Для демократичних кляс робітників і урядовців у кожній країні Европи зворотною точкою була погубна війна 1914—1918 і неменше погубний мир з 1919/20 р. Вони означають одночасно також заломання господарської системи опертої на засаді: „кожний є ковалєм свойого щастя“, або у перекладі на мову фальшивого патріотизму: „кожний за себе і для себе“ та „чорт побери останнього, що спізниться!“

Пануючі сьогодня кляси мабуть все ще не бачать, що серед демократичних верств населення, які обіймають велику більшість фізичних та умових працівників так у Великій Британії, як і в інших краях ширится чимраз більше пересвідчення, що в сполуці тої чи іншої форми кооперації споживачів з так само універсальними професійними спілками вони знайшли засіб для того, щоби виробництво і публичні услуги в цілому світ зробити більш продуктивними, як вони є за капіталістичної системи. До того ще приходить обставина, яка має мабуть ще більше значіння: цей засіб коріниться у світогляді, який значно перевищує капіталістичну систему під моральним і науковим оглядом.

(Далі автори шкіцують коротко, як кооперація споживачів, закріпившися в торгівлі, розбудовує власне виробництво річей, потрібних в її крамницях і в той спосіб постепенно опановує й промислову продукцію).

АҐРАРНЕ ПИТАННЯ.

Існує широка ділянка народнього господарства, в неодному згляді найважніша, ділянка, де навіть можливість її опанування через організацію споживачів стоїть під знаком запиту. В усіх галузях сільського господарства, від управи збіж і годівлі худоби аж до культури оливи й вина, очевидна річ теж при продукції сирівців як дерево й пальний олій, ґума й ріжнородні волокнисті ростини — трудно набрати віри в те, що орґанізації консументів є покликані провадити ці виробництва. Є правдою, що у В. Британії та й у ріжних других країнах певне число сільсько-господарських закладів є в руках споживчо-кооперативних орґанізацій, окремих кооператив чи їхніх гуртівень та що вони з успіхом продукують збіжжа й мясо, молоко й овочі, городовину й деревину для власних потреб. Кромі цього є молочарні й сироварні, підприємства для виробу мармоляди, консерв та конфітур в руках кооператив споживачів подібно, як існують кооп. млини й пекарні, різні й гарбарні. Анґлійська й шкотська гуртівні посідають навіть много тисяч акрів пшеничного поля і чайних плянтацій в Америці й Азії та продукують какао і ростинні олії у своїх американських посілостях. В минулому столітті була жива діяльність кооперації в цьому напрямкові і межі для її розвитку ще не видні. Кромі того організації споживачів у формі самоврядних тіл постійно збільшують свій стан загального посідання, необхідний їм у першій мірі для переведення їхніх муніціпальних завдань, зокрема водопроводів, захистів для хорих та подібних установ. У всіх того роду заведеннях ведеться по місцевих самоврядах немало хліборобського виробництва всілякого ґатунку. Звичайно більшість лісів та лісової продукції є в руках держави. Годі добачити природніх меж розвитку всіх тих ділянок господарства. Навпаки, ми можемо очікувати, що державні ліси та землеволодіння самоврядних тіл і, як нам здається, також сільсько-госпо-

дарські підприємства споживчих кооператив в ріжних формах і в ріжних країнах ще многократно побільшаться протягом цього століття.

А між тим булоби помилкою не бачити того, що, беручи світ як цілість, або хоч деякі частини Вел. Британії, — досвід каже очікувати інакшої лінії розвитку в деяких галузях хліборобства. Так само, як числимося з фактом, що в майбутній кооперативній республиці будуть далі існувати, може навіть у зростаючому числі самостійні умові робітники та ремісники з визначними кваліфікаціями, що виконуватимуть роботи прямо по бажанню і замовленням своїх клієнтів — так само, здається, ніяка сила не перешкодить тому, що значна частина сільського господарства буде існувати в формі „селянського господарства“, де постійний особистий догляд власника господарства запевнить йому перевагу над великими цього рода підприємствами. Треба самому життю полишити вирішення квестії, на скільки цей досвід, вже без сумніву стверджений у продукції оливи й вина, матиме примінення теж у плеканні овочів і городовини, збіжжа й худоби в цьому чи іншому краю. Але не має ніяких підстав для того, щоби думати, начебто селянегосподарі не могли приступити до співпраці з усіма видами орґанізацій споживачів подібно, як це роблять інтеліґенти й специялісти ремісники у промисловій ділянці.

Не місце тут обговорювати ті соціяльні й госп. переваги селянського господарства над великим землеволодінням, що їх підносять його прихильники. Але варто вказати на те, що селянин-продуцент, ведений бажанням використати деякі свої характеристичні переваги над великою власністю, з успіхом творить орґанізації, які слід назвати швидше орґанізаціями продуцентів, як консументів... Кредитові кооперативи... доконали чудес в користь дрібних хліборобів у Німеччині, Японії та Індії. В Данії та інших країнах, особливо ж в Ірляндії дякуючи 30-літнім жертвенним змаганням сера Горація Плянкетта (sir Horace Plunkett) виявили свою особливу доцільність і добродійність кооперативні молочарні. Але ці дві форми „сільсько-господарських кооператив“: кредитові й молочарські ріжняться таки засадничо від кооператив споживачів. Їх завданням не є продукція для власної потреби та виключення зиску. Навпаки: їх виразною метою є діяльне скріплення продукції для обміну і тим самим збільшення зисків, добування яких є господарською цілю їхніх членів, що є індивідуалістичними продуцентами.*)

Є правдою, що під одним оглядом ті установи являться кооперативами споживачів і це є підставою їхнього успіху: члени обєднуються для того, щоби замісць давати зарібок капіталістичному банкирові чи гуртівникові — бути собі самим банкирами чи молочними під-

*) Від Редакції „Кооп. Республики“: Тут слідно останки доктринерського упередження до селянського господарства, защепленого на Заході марксівською школою (Вебби — визначні члени анґл. економічного товариства Фабіянців, в ідеольоґії якого був сильний вплив марксизму). Вебби тут дають доказ нерозуміння трудового характеру доходу селянського господарства, який не є капіталістичним „зиском“, себто доходом з чужої праці, а тільки зарібною платою селянської родини (як в нинішних часах, то навіть много нужденнішою від зарібків пролетаріяту). На це недомагання Вебб-ів звернув увагу теж А. Мюллер у передмові до їхньої книжки.

приємцями. Та мимо того не можемо не вважати кредитових та молочарських кооператив особливою формою капіталістичних підприємств, хоча й форму, яка уможливлює ґрупі малих зискоробів добувати й собі якусь відплату за господарську перевагу великих капіталів... Кредитові й молочарські кооперативи можуть селянам допомагати видержувати конкуренцію великих с. господ. підприємств та молочарень споживчих кооператив, усуваючи деякі труднощі, що їх стрічає дрібне господарство...

Там, де існує селянське господарство, заходить можливість співпраці селян господарів зі споживчими кооперативами, як це показує досвід кооперативи з Лінкольн та інших британських кооп-в. (Є такі приміри теж в Ірляндії, Росії та в ріжних країнах центральної Европи). Ця співпраця рівно корисна й вигідна для обидвох сторін. При обопільному довірю та при виробленню справної методи співпраці, які повинно з обох сторін підпирати демократичними орґанізаціями, згодом моглоби бути можливим приймати продукти хліборобів до споживчих кооператив по гуртових цінах, які требаби платити перекупням. Селяне здобувають через те не лише ринок для лишків своєї продукції, без небезпеки визиску; вони збавляються ще небезпеки втрат через зіпсуття товарів підчас транспортів, акцій та інших подібних причин. Обі сторони заощаджують кошти посередника, які є порівнюючи високі. Споживча кооператива одержує передовсім товар першої свіжости та кращої якости, притім може придбати собі членів і покупця з рядів своїх доставців-селян. Вози й амтомобілі спож. кооперативи забирають для селян хліб і кольоніяльні товари, їдучи на село по товар. Через те знова зискується на коштах перевозу.*)

Нам здається, що при такій безпосередній співпраці спож. кооператив з хліборобами-продуцентами, ці останні можуть мати як найбільші користи і кооперація може стати справжнім добродійством для них. Такі безпосередні зносини поміж дрібними господарями і кооперативами, як їх завела кооп-ва у Лінкольн та многі інші — не стоять теж на перепоні розбудові хліборобської власної продукції чито місцевими кооперативами, чито заходами гуртівні.

Тим більше нема тут чого боятися, коли росходиться про розвиток успішних підприємств анґлійської та шкотської гуртівень для продукції чаю, пшениці, какао та оливи на великих заокеанських плянтаціях. Тут є великий простір для поступу і кооперативи можуть зі спокійною совістю оставити самому життю, як воно найкраще розмежує ріжні форми сільсько-господарського виробництва.

Перекл. **К. К.**

---

*) Підчеркуємо, що прямі зносини спож. кооп-в з селянами-продуцентами під кожним зглядом перевищують т. зв. збутові хліборобські кооперативи, о скільки вони збувають продукти селян на вільному ринкові в надії придбання вищих індивідуальних зисків членам. Те, що пробувалося робити в справі збуту молока, а саме зробити спілку з капіталістичними молочними концернами для змонополізування торгівлі — було формою „кооперації", що прибирала вигляд публичної небезпеки.

Август Міллєр*): Проти недоцінювання сільсько-господарської кооперації.

Хто бажає розгадати змисл дивовижного часу, що в ньому живемо, мусить йти доволі глибоко у розслідах. Усі передумови людського співжиття розхитуються, починаючи від взаємовідносин між народами й державами та кінчаючи тими, від яких залежить мізерне прожиття кожної одиниці. Без сумніву, є це в значній мірі вина світової війни, яка розруйнувала апарат світового господарства, цю передумову задовольнення потреб культурних народів. Але ще більше давить нас, свідомих чи несвідомих, те почуття, що світ зубожів духово і морально куди більше, як матеріяльно.

Цивілізації не опановує всеціло ніяка вища ідея; зате на всіх царинах життя помічаються експериментування повні найбільших протиріч. Розпадаються форми управління державою, що протривали многі десятиліття. Диктатура одиниць і диктатура в імени до недавна пригнічуваної кляси — річи, які нам і в думці не вміщалися ще перед 10 літами, коли літературних проповідників тих річей ми збували вибачливою усмішкою; ці річі стали нині дійсністю. Висліди цих експериментів так само мало вдоволяють, як і метушня політиків і господарників, що вживають стародавніх метод. Ми не лише чуємо, але й знаємо вже, що старі таблиці законів розбиті, що давні методи вже не запевнюють успіхів і — що найгірше з усього — більшість нових ідей досі ще не показалися правильними дороговказами.

— — — — — — — — — —

Нам здається, що світ хитається у своїх підставах, бо ніхто нам не вказує такого шляху, що на нашу думку бувби в силі поконати хаос. Але чи можуть взагалі провідники господарства й політики бути чимсь іншим, як тільки носителями загально поширених настроїв — правда — носителями з особливою силою чуття й фантазії? Чи не мусить наперед повстати в головах і почуваннях народніх мас о б р а з того, що повинно прийти — заки буде визнаний провідником той, хто видвигне на верх ті укриті настрої та візве до діл тих, що їх розуміють? Коли річ мається саме так, то замісць того, щоб чекати Месії — чи не краще взятися до п р о с т у д і ю в а н н я м а т е р і я л ь н и х у м о в ж и т т я с у с п і л ь с т в з тою метою, щоби викрити ті нові форми життя й господарства, які моглиб дати вихід з турбот нинішніх днів?

— — — — — — — — — —

Війна і повоєннні роки привели у ріжних країнах до появи господарських орґанізацій, які всі мали те спільне між собою, що намагалися заступити господарські принуки доби капіталізму іншими стимулами (як відомо, для капіталізму існує тільки одна господарська спонука: стремління до зиску). При тій нагоді зявилася не одна дивовижна думка; а ще більш дивовижні були у плянах. Появилися мішані підприємства, зі сполуки бюрократичного й приватно-капіталістичного елементів, далі чисто державні і комунальні заведення. Потворилися примусові синдикати підприємців, в управління яких делеґували однак

*) Професор кооперації на берлінському університеті й б. державний секретар Німеччини. Подаємо тут уривки з передмови до книжки подругів С. і Б. Веббів про споживчу кооперацію.

бюрократів як представників загально-державних інтересів. Рука в руку з тими новими формами підприємств сипалися купи декретів, що мали на меті направляти господарські дії в означеному змислі. Природно, що ті державно-реґулюючі заходи (за війни) не остали без впливу на ті части населення, що визнавали ідеал соціялізму. Правда, тільки в одній з держав — у Совітах — зроблено спробу здійснити ці засади у 100 процентах, але з таким результатом, що капіталістична система може за це большевикам тільки подякувати. Большевицький експеримент міг тільки дискредитувати ідею соціялізації господарства через удержавлення. Російський радикалізм соціялісти всіх інших культурних країн відкинули, але мимо того не бракло тут проєктів і спроб здійснення соціялістичних думок іншими шляхами.

(Тут автор вичисляє: дальшу будову соціяльного законодавства, законне обмежування суверенности підприємців у завідуванні копальнями вугля, заліза, потасу і електричних заводів — через допущення до співзаряду представників держави й персоналу цих підприємств; згадує італійські спроби обсади фабрик робітниками, що приспішило появу там фашизму; в Анґлії був якийсь час модний рух т. зв. ґільдового соціялізму. Сьогодні вже опали хвилі тих реформаторських зусиль через невдачу їхніх плянів; підняла зате назад голову течія господарського індивідуалізму. Та мимо цих перших невдач, які походили з непередуманости плянів соціялізму, популярність суспільницьких гасел не зменшується).

Навпаки виявляється, що число визнавців суспільницьких кличів в усіх країнах постійно зростає. Громадянство є отже приневолене до дискусії, м. ін. і на тему соціялізму.

З цього погляду нема нічого більше актуального, як ця книжка подругів Веббів. Ця її частина, що трактує про британську споживчу кооперацію, є нічим іншим, як представленням процесу усуспільнення господарства Вел. Британії... Книжка уникає всяких екскурсій в царство фантазії та трактує справу в тверезий спосіб, з величезним респектом до фактів. Розглядає кооперацію й професійний рух, комунальні заведення та удержавнені підприємства в рівній мірі, як пресу, резиденції британських льордів та незчислимі спортові й допомогові товариства малих людей. Не поминає нічого, що може служити, як чинник будування нового устрою; але з жадного факту й досвіду не витягається таких висновків, про які можнаби сказати, що вони забігають за далеко в царину фантазії. Майбутнє є для Веббів орґанічним розвитком. Вони прослідили британську господарську і соціяльну будівлю до найменших подробиць і на цьому матеріялі з фактів будують тверезо й ясно свої висновки, хоч при цьому й видно любов, з якою трактують свій предмет. Нема в цілій праці жадної великанської конструкції, ані якогось натягання фактів в користь якогось прінципу. Ніде нема мови про диктатуру пролетаріяту, про цілковите усунення найманої праці, про усуспільнення всіх засобів виробництва та всіх інших відомих фраз зі скарбниці марксистів. Нема також тут спеціяльної надії на чудодійну силу законодатних заходів в справі усуспільнення. Навіть усунення ренти у всіх її формах автори очікують не через самі податкові посунення або інші цього роду законодатні міри, тільки надіються цього від відповідних господарських процесів і змін. Це, що оба Вебби рисують нам як образ майбутнього, це є в найкращому

й найповнішому розумінні слова ґрунторосле громадське господарство („Gemeinwirtschaft"), що виростає без ніяких штук з уже існуючих господарських елементів, по своїй суті виразно зарисованих та таких, що їх вартість можна практично оцінити.

— — — — — — — — — —

Все таки вважаю своїм обовязком піднести один одинокий замміт. При обговорюванні сільського господарського виробництва подруги Вебби визнають ролю і вагу сільсько-господарської кооперації; але їм тяжко рішитися на те, щоби їм признати дійсно кооперативний характер на зразок споживчих кооператив. Вони висловлюються про с.-г. кооперативи найчастіше у знаках наведення, а це тому, що ті кооперативи причинюються до скріплення індивідуальних селянських господарств. Цей погляд авторів дасться зрозуміти, коли зважити, що Вел. Британія є країною великої земельної посілости і капіталістичної аренди. Найбільш совісне студіювання континентальної сіл.-госп. кооперації з книжок не може заступити безпосереднього пізнання селянської кооперації того типу, яка розвивається в Німеччині, Швайцарії і Данії. Соціялізм зможе вирішити аґрарне питання в площині своїх цілей (оскільки зможе) лише тоді, якщо він рішиться визнати самостійного господаря селянина за таку форму хліборобського підприємства, котрої удержання йде по лінії поступу в хліборобській продукції, а перестане вважати його за форму нищу від великої посілости. Скрізь, де натикаємося на те селянське господарство, оперте на труді власної родини, кипуче життям і силою — воно вже втягнене в сітку ріжноманітних кооперативних орґанізацій, які є передумовою розцвіту селянського господарства. Цього господарства не можна собі взагалі більше уявити без хліборобських кооператив. Мені здається, що Вебби не добачили цього всього, а причиною того могло бути або недостаточне знання відносин або те, що вони в цій справі піддалися все таки упередженню. Є фактом, що в цілому їхньому пляні усуспільнення найслабшим є якраз місце про аґрарне питання. — Пер. **К. К.**

З ЖИТТЯ УКР. КООПЕРАЦІЇ.

З діяльности ПСК. і союзних кооператив району Борщів в 1931 р.*)

Загальні відомости. Повітовий Союз Кооператив в Борщеві оснований 12/IV. 1924 р.

До району діяльности ПСК належить цілий повіт Борщів і район цей є означений фактичним поширенням діяльности ПСК. Основним підприємством ПСК є гуртовна торговля мішаних товарів та експорт яєць. Крім того провадить ПСК три детайлічні крамниці в Вільхівци, Кривчу гор. і Мельниці, які відкрив по припиненню діяльности місцевих кооператив.

В окрузі діяльности ПСК є 93 кооператив, з яких членами ПСК є 63, пять кооп. є членами ОСУК в Чорткові, одна була членом ПСК в Тлустім. Три кооперативи для загального закупу і збуту „Поміч"

*) Солідно оброблений звіт СК Борщів подаємо як зразок іншим союзам.

в Михалкові, „Злука“ в Панівцях і „Згода“ в Юріямполі та 21 кооператив кредитових: Ощаднітсь в Білівцях, Пчола в Більчу зол., Укр. Кооп. Банк в Борщеві, Укр. Райфайзенка в Бурдяківцях, Спілка Ощадностей і Позичок в Глубічку, Українська Щадниця в Горошовій, Брацтво Тверезости в Ґермаківці, Власна Поміч в Залісю, Ощадність в Іванкові, Ощадність в Іваню Пустім, Побіда в Капустинцях, Укр. Щадниця в Козачівці-Окопах, Вигода в Ланівцях, Ощадність в Лосячі, Самопоміч в Михайлівці, Селянська Поміч в Мушкатівці і Самопоміч в Шупарці ще не є членами ПСК. Крім того є ще 11 кооператив, що стоять поза українською орґанізацією, а то шість польських та пять жидівських.

ПСК є членом Ревізійного Союзу Укр. Кооператив у Львові від 31/VII. 1925, Центросоюзу у Львові, Народної Торговлі у Львові, Центробанку у Львові, Кооперативного Банку „Дністер“ у Львові, Т-ва Ощадність у Львові.

Завідуючі орґани. Повітовий Союз провадив свої аґенди через завідуючі орґани, а саме Надзірну Раду, Дирекцію та Ревізійну Комісію Загальних Зборів, в слідуючому складі:

Надзірна Рада: голова Др. Андрій Лунів, містоголова Микола Дівонько, секретар Петро Стус, члени: Василь Кухта, Осип Зуляк, Олекса Левицький і Степан Фещук, заступники: Дмитро Кривецький, Микола Білан, Іван Петрінчик.

Ревізійна Комісія Загальних Зборів: Дмитро Петришин, Василь Петрик, Дмитро Шевчук.

Дирекція: Роман Дуткевич, Олесь Наконечний, Евстахій Гомотюк. Заступники: Василь Тарнавський і Александер Зуляк.

В діловім році відбуто одні Загальні Збори, 5 засідань Надзірної Ради, 21 засідань Дирекції та одну провірку Ревізійної Комісії Загальних Зборів. Законна ревізія з рамени РСУК-а відбулася 26. грудня 1931.

Урядовців ПСК з кінцем ділового року було 12.

Кошти завідування ПСК:

	Винен	Має
Платні дирекції	9.810·10	2.478·90
„ персоналу	16.327·55	4.306·35
Асекурація	1.925·54	
Опал і світло	373·85	11·93
Чинні	1.627·45	
Кошти ревізії	605·—	
Кошти спору	177·38	29·54
Податки	4.943·52	1.352·60
Суспільні обезпечення	5.128·69	1.279·93
Бібліотека і прибори канц.	999·50	
Порторія і поштові оплати	934·42	31·18
Кошти подорожі і през. марка	680·40	12·40
Ріжні	2.238·87	212·09
Сальдо до р-ку страт і зисків		36.051·25
	45.766·27	45.766·27

Сума виплачених платень стало занятого в ПСК персоналу виносить в діловому році квоту зл. 26.137.65 або 56.08 проц. виплаченої адміністрації, або 2.178.13 зл. місячно. Сальдо коштів завідування виносить 36.051.25, то є 3.67 проц. загальної суми торгів, (в попередному році 3.63 проц.).

Весь персонал ПСК був обезпечений в касі хорих, пенсійному інституті та фонді безробіття на р-к ПСК. Недвижимости Повітового Союзу та запас товарів є обезпечені від вогню і вломy.

Члени. З початком ділового року було членів	63
в діловому році прибуло	2
Стан членів з кінцем ділового року 1931	65
Між членами ПСК було:	
кооператив для загального закупу і збуту	59
міських споживчих	4
щаднично-позичкових	2
Разом	65

В діловому році 7 кооператив припинило свою діяльність наслідком лихої господарки так, що в трох місцевостях ПСК був змушений відкрити свої детайлічні крамниці, а то в Вільхівці, Кривчу і Мельниці.

Борщівський повіт виказує 89.19 проц. скооперованих громад.

З кінцем ділового року було заявлених 472 уділів. Сума вплачених уділів виносила 37.518.45 зл., що в пересічі на одного члена дає 577.21 зл.

31 членів не доповнило своїх уділів на квоту 13.539.— Статутова висота одного уділу виносить зл. 100.—, вписове зл. 10.—

Матеріяльні засоби.

Власні капітали П. Союзу з кінцем діл. року виносили:

на уділах	37.518.45
„ запасному фонді	28.929.81
„ спец. рез. страт на довжн.	2.000.00
„ білянс. надв. за 1931 р.	1.021.37
Разом	69.469.63

Чужі капітали ПСК. з кінцем діл. року виносили:

на готівковому кредиті	37.119.87
„ товаровому кредиті	12.259.94
„ векслевому кредиті	84.244.31
„ інших рахунках	6.977.76
Разом	140.601.88

Чужі капітали після акредитуючих установ представляються слідуючо:

Центросоюз	68.544.39	6.768.70	6 148.11	81.461.20
Центробанк		2.926.05		2.926.05
Коoп. установи	5.349.07	167.30	107.90	5.624.27
Прив. фірми	10 350.85		6.003.93	16.354.78
Прив. особи		27.257.82		27.257.82
Інші рахунки		6.977.76		6.977.76
Разом	84.244.31	44.097.63	12.259.94	140 601.88

Оборотовий капітал ПСК з кінцем ділового року виносить на:

власнім майні	69.469.63
чужім майні	140.601.88
Разом	210.071.51

Відношення власних фондів до чужих мається як: 1 до 2.02 (в попередньому році як 1 до 2.57). Процентове відношення власних фондів до оборотового капіталу 33.07 проц. Виказаний кредит з кінцем діло-

вого року в Центросоюзі виказує на всіх рахунках 81.416.20 зл., що становить 38.77 проц. цілого оборотового капіталу Союзу, а 57.94 проц. чужого майна.

Торговельна діяльність ПСК. Товаровий відділ: в діловому році закуплено товарів за 537.957.01 зл. Закуплені товари після джерел закупу представляються так:

	споживчі	комісові	разом
Центросоюз	411.007.96		411 007.96
Кооп. установи	36.286.46		36.286.46
Приватні фірми	88.435.09	2.227.50	90.662.59
Разом	535.729.51	2.227.50	537.957.01

Зокрема закуплено в діловому році:

78.480.— кґ. цукру за	139.390.37	зл.
164.088.— кґ. нафти за	97.100.47	„
10.200.— кґ. рижу за	8.952.51	„
18.850.— кґ. мила ЦС за	33.068.47	„
720 кґ. мила Шіхта за	1.266.88	„
2.609.— кґ. цукорків за	7.491.77	„
чеколяди за	4.104.02	„
скіри за	10.224 16	„
мануфактури за	2 396.12	„
кухонного начиння за	185.94	„
пасти Елеґант за	7.466.91	„
„ Ердаль за	4.024.48	„
прочих споживчих за	154.391.82	„
господарських знаряддів за	10.524 92	„
11.984.— кґ. цьвяхів за	8.758.33	„
30 т. вугля за	1.824.91	„
ґалянтерії за	44.557.43	„
Разом	535.729.51	зл.

На доставу товарів залізницею і підводами виплачено в діловому році зл. 21.526.45, то є 3.99% ціни закупна товарів. Пересічне обтяження товарів виносить 5.95%, а по узглядненню надвижки 6.00%. Узисканий дохід на товарах виносить 27.669.33 зл. або 4.72% торгів. Адміністраційні і товарові відтяження складів виносять 4.611.17 зл. або 0.78%, зменшення інвентури о запас погноїв 3.106.90 зл. або 0.5%, товарова надвишка з днем 31/XII. 31. зл. 498.51 або 0.09%. Торги Повітового Союзу в діловому році виносили в Борщеві 346.952.07 зл. (в попередному році 431.979.93), в Іваню П. 239.569.83 зл. (в попередному році 302.980.46) разом зл. 586.521,90 і зменшилися в порівнанню з попереднім роком на 20%.

Протягом ділового року продано товарів:

	споживчі	комісові	разом
Членам	432 945.60	628.93	433.574.53
Крамниці ПСК.	26.001.67		26.001.67
Приватним	125.564.89	2.051.99	127.616.89
Сторонам	2.009.74	1.582.25	3.591.99
Разом	586.521.90	4.263.17	590.785.07

Довжники Союзу за кредитований товар виказували з кінцем ділового року 49.687.76 зл., на що складаються:

борги кооператив	22.850.81 зл.
„ приватних осіб	26.836.95 „
Разом	49.687.76 зл.

В звітовому періоді зменшилися отже борги на 18.314.14 зл. Борги кооператив виносять 60.90% вплачених уділів. Борги приватних осіб, це борги за сільсько-господарські потреби.

Торговельна дисципліна ПСК супроти Центросоюзу виносить 76%, 6.57% припадає на кооперативні установи а 17.43% на приватні фірми.

Сільсько-ґосподарський відділ: Повітовий Союз купував в біжучому році з сільсько-господарських продуктів лише яйця і закупив їх 2.850 скринь 21 штук (в попередньому році 2.700 скринь, 12 кіп і 4 шт.). Достава яєць збільшилася в діловому році на 149 скринь, 12 кіп і 17 штук. Кооперативи доставили 2.731 скринь, 11 кіп і 12 штук (в попередньому році 2.537 скринь, 2 копі і 11 штук), так, що в діловому році достава яєць від кооператив збільшилася на 194 скрині, 9 кіп і 1 штука.

Повітовий Союз експортував від 1/3 1931 до 15/5 1931 на спілку з ПСК Копичинці, а від 16 5 експортував яйця з власного маґазину в Борщеві. До спільного експорту яєць в Копичинцях доставив ПСК 758 скринь, 16 кіп, 44 штуки. У власнім експортовім маґазині переробив ПСК 1927 скринь, з чого виекспортував за границю 1455 скринь а 472 скрині продано на місцевому ринку. Непероблених яєць продав ПСК 364 скрині, 7 кіп і 25 штук рівнож на місцевмоу ринку. При перерібці яєць було занятих стало 6 робітників, з яких було 4 українцв, а двох жидів. Найвища платня робітників виносила зл. 200.—, найнища зл 60.— Чинш за яєчний маґазин виносив 110.— дол. ам. в рік.

Загально продано в діловому році 2843 скрині, 22 копи і 27 шт. та замкнено рахунок сг. продуктів надвишкою 16.567.08 зл. вже по потрученню призначених для кооператив яєчних надплат в квоті 2.000.— зл.

Надвишка виносить 4.24% торгу за с. г. продукти, який виносив 390.536.69 зл.

Інструкторсько-орґанізаційний відділ. В інструкторсько-орґанізаційному відділі працювало в біжучому році 4 особи: один директор, як начальник відділу, 3 люстратори.

Праця інструкторсько-орґанізаційного апарату в діловому році йшла в напрямі закріплення дотеперішних здобутків низових кооператив шляхом частих орґанізаційних поїздок до кооператив з рефератами, як рівнож частих провірок в цілі усування тих недомагань, що мали місце в попередних роках. Кромі охорони кооператив провірками перед можливими зловживаннями, поучувано крамарів та членів Управ як вести діло й книговодство, а на засіданнях Надзірних Рад виказувано та усувано недомагання. Рівнож полагоджував цей відділ ріжні справи в бюрі ПСК., як справи податкові, рекурси до Каси Хорих, обіжники, статистику й інше.

В діловому році виготовив інструкторсько-орґанізаційний відділ 77 білянсів за 1930, відбув 64 орґанізаційні поїздки та перевів 126 пов-

них люстрацій на протязі 283-ох днів. Пересічно на одну люстрацію зужито 2.25 дня.

Організаційний відділ при співучасти й інших працівників Союзу брав участь в 65 Загальних Зборах кооператив та відбув 36 анкет. Рефератів на ріжні кооперативні теми виголошено 95.

Крім того улаштував 11 повітових анкет, з того в Борщеві 6, а в Іваню Пустім 5, які присвячено статистичному оглядові кооператив за рік 1930, протиборговій акції, організації районових молочарень, збутові яєць, безріг, збіжжа та біжучим організаційним справам.

Підбудова Союзу.

В біжучому році головну увагу звернено на протиборгову акцію в низових кооперативах. В тій цили організаційний апарат відбув поїздки майже до кожної кооперативи і на місцях видавав відповідні директиви, які дали позитивні наслідки, бо сума лядових довжників при кінці звітового року зменшилась понад 30%.

Обороти союзних кооператив для зак. і збуту за 1931 рік виносили на приході: 1,232.852.29, на розході 1,233.023.83.

Стан торгів товарами в союзних кооперативах за рік 1931 і 1930: Торги в 1931: 712.666.69. Торги в 1930: 873.228.15.

Торги сюзних к-в (яких пересіч на 1 госп. виносила 2.72 зл.) зменшилися в порівнанні з 1930 роком на зол. 22.268.98 або 31.02%. На 56 обслідуваних кооператив 7 виказує незначний зріст торгів. Пересіч калькуляції в союзних кооперативах в 1931 р. виносила 14.01%.

Загальний закуп к-в в ПСК в 1931 р. становив 69.78%, в інш. кооп. установах 12.11%, у приватників 18.11% (в 1930 р. в ПСК 73.66%, в інш. кооп. установах 8.24%, у приватників 18.10%).

Як виказують дані Союзу борщівський повіт є скооперований на 89.19% громад повіту та 45.78% українських господарств.

Торги товарами в союзних кооперативах в порівнанні з 1930 р. зменшилися на 22.23%, що покривається приблизно процентом спадку цін на с. г. продуктах. Зріст торгів виказує 7 кооператив, інші спадок.

Обороти в 1931 р. представляються слідуючо:

пересіч торгів товарами на одну кооперативу	12.287.36 зл.
„ „ с. г. продуктами „	5.952.81 „
„ „ іншими родами товарів	769.— „
Разом пересіч торгів на одну кооперативу в рік	19.009 17 зл.

Пересічний білянс на одну кооперативу за 1931 р.

	Стан довжн.	Стан чинний	%
Готівка		220.53	4.07
Запасний фонд	2.777.69		
уділи	921.20		
Чужі капітали	1 510.—		
Всі товарі		1.344.35	24.88
Довжники		1.026.36	18.99
Льокації, рухом., нерух.		2.289.35	42.36
Слабо ліквідні		259.20	4.80
Страта за 1931		264.83	4.90
Зиск за 1931 р.	195.73		
	5.404.62	5 404.62	100.—

Власні капітали кооператив становлять 72.03% всіх оборотових фондів і кооперативи моглиб бути вповні самовистарчальні, якщоб відповідно цими капіталами господарили. Проаналізувавши біляси кооператив, бачимо, що тільки 38.95% капіталу є вложено в оборотовому майні кооператив, зате в закладове майно вложено аж 42.36%, 4.80% припадає на слабо ліквідні, а 4.90% на страти. Розборгування в пересічі на одну кооперативу виносить 1.026.36 або 18.99% всіх капіталів, через що кооперативи були приневолені затягнути кредити та платити високі відсотки, що значно ослабило доходи кооператив. Борги змаліли в порівнанню з 1930 р. на зл. 22.268.98 або 31.02% (крім Синькова і Зазулиенць), 7 кооператив виказує зріст боргів.

Завважується, що по кооперативах є дещо за висока калькуляція товарів, бо виносить в пересічі 14.01% і доходить до 18.45%, а це відємно впливає на торги. Збірний білянс кооператив виказує страту 4.008.16 зл. Причиною страт є в першу чергу недобори, які знайдено в 20 кооп. на загальну квоту 5.820 53 зл. та за високі кошти завідування. Пересіч осягненого доходу на всіх торгах виносить 7.51% в 1930 8.15%), а кошти завідування враз із відсотками виносять 6.72% (1930 6.65%), на амортизацію відписано 0.57%, на інші 0.57%. Всі стратні позиції в р-ку зисків і страт виносять отже 7.86% проти узисканих 7.51% доходів від усіх торгів. Зі стратою працювало в діловому році 22 кооп. (в 1930 р. 26), а 36 кооп. працювало активно.

Торговельна дисціпліна кооператив супроти ПСК виказує в пересічі 69.78%, закуп у членів та в інших кооп. установах 12.11%, в приватних 18.11% (в 1930 р. 18.10%).

Завданням праці борщівських кооператив на будуче є притягнення як найширшого загалу в члени, щоби зединеними силами хоронити дотеперішні здобутки кооперації та мостити шляхи до піднесення села з економічного занепаду.

Перші лісові кооперативи на Гуцульщині.

(Їх історія та характер діяльности).

I. „Верховина" — лісова кооператива в Ясіню.

Перша лісова кооператива на Гуцульщині повстала в Рахові, маючи фактично свій осідок в Ясіню. Причиною до її заснования послужили тяжкі соціяльно-економічні умови праці лісових робітників в Карпатах.*) Безпосереднім-же приводом до її орґанізації був страйк гуртка місцевих лісових робітників. Цей гурт обурився на безсердечну експльоатацію з боку підприємця і в році 1921 застрайкував. Страйк, не дивлячись на часи тодішнього лісового безробіття, протримався довший час. Одночасно зі страйком місцевий діяч Стефан Клочурак разом з своїми однодумцями — серед них-же треба визначити другого піоніра лісової кооперації, що також вийшов з гущі місцевого населення, Івана Клемпуша — почали носитись з думкою про заснования якоїсь самодопомогової орґанізації, яка-б вирвала робітництво з рук підприємців-посередників. Прийшли до думки створити „дружество". Але яке дружество, як його орґанізувати, тоді вони ще й самі не знали...

*) Див. статтю „Соц.-економ. умови праці лісових робітників в Карпатах" Ч. 9. „Кооп. Респ." за 1931 рік.

А між тим кооперативна нива, в тому районі, де наші піоніри задумали заснувати ще одно кооперативне обєднання, давала на той час місцевому населенню лише невдалі та просто відемні приклади.

„Гуцульський Кооперативний Союз““ в Ясіню, фактично — звичайнісінька споживча кооператива лише з великим числом членів, саме тоді була на краю до загибелі, перенісши втрату в сумі кількох десятків тисяч чеських корон. Не дивлячись на такий критичний стан, ця кооператива побіч крамниці утримувала кімнату для продажі алькогольних напоїв, або, по місцевому, просто „коршму“ з усіма тими неґативними впливами на населення, на які так багаті подібні установи.

„Кредитове дружество в Ясіню“ — було напів мертвою орґанізацією, яка в наслідок утворення по війні нових державних кордонів, опинилася без капіталу, бо весь капітал лишився в Будапешті, де перед війною була кредитова централя. Тепер це бідне кредитове товариство без жадного значіння, втративши всі заощадження місцевого населення, які воно збірало може по сотиках, відогравало хіба лише ролю перестороги перед довірям до кооперації.

Інші дві Ясінські кооперативи — „Железнічні потравні складіще“ і „Єврейское кредітноє кооператівноє общество Ясіня“, як чужонаціональні, увагою у місцевого населення не користались.

В ближчому селі, в Квасах була споживча кооператива. Але вона, купуючи у жидів-крамарів „горівку“ в набір, продавала її також на борг як своїм членам, так і стороннім особам. В результаті підприємство цієї кооперативи за борги було віднанято одному з місцевих жидів-шинкарів на пять літ. І з того часу над дверима цієї пседокооперативи, яка до слова сказати, міститься в одному будинку з сільським урядом, висить шільд з написом — „Руська Товаришська гостинниця“, а в середині провадиться праця, яка компромітує навіть цей мертвий напис.

„Ґаздовське молочарське дружество в Квасах“, не зумівши само добре орґанізувати переробку та збут своїх молочних продуктів, віддалось в аренду акціонерній компанії. Члени цієї кооперативи, таким чином, власне жадної користи від неї не мають і дістають лише платню за сире молоко дешевше ніж по 1.— короні чеській за літр, в той час як стороннім особам те-ж саме молоко нові його власники з „швайцаря“, цеб то з молочарні продають по 2.— корони.

В дальшому селі, в Білині під фірмою — „Сберегательне кредитове дружество“, змінене потім на — „Господарське дружество“, існує просто родинна крамниця, власником якої являються кілька членів блищих родичів, а покупцем може бути хто хоче. Тут також існує „коршма“, де крім „контушевки“ і „руму“ по 28.— к. ч. за літр., місцевих гуцулів зводять і звичайною „горівкою“.

Ось така коротка характеристика кооперативного поля, на якому перші ініціятори лісової кооперації задумали посіяти ще одно кооперативне зерно. Все це такі приклади, які у місцевого населення не могли до себе викликати ні авторитету, ні прихильности, ні віри в успіх всякої справи,яку хтось би хотів зробити кооперативним шляхом. Кооперативна ідея в ті часи в районі Ясіня — Рахів, як бачимо, була скомпромітована; психольоґічні умови для заснования нової кооперативи були несприятливі.

Між тим свідоміша ґрупа місцевих лісових робітників вирішила заснувати робочу артіль. Цю нову кооперативу ініціятори погодились закласти по зразковому статуту з року 1924, що його видав Центральний Союз Чехословацьких Кооператив в Празі для універсального типу сільсько-господарських промислових кооператив. Розуміється, цей статут, розрахований головно на потреби чеського сільського господаря-хлібороба, не предбачав і далеко не відповідав тим інтересам, які мав на думці карпатській лісовий робітник. Зокрема статут говорив про трьох членів управи, що зовсім не відповідало характеру тої праці, за яку наша кооператива задумала братись і якої при такому обмеженому числі функціонарів просто не можна було, як слід, орґанізувати. Це, як побачимо далі, мало трохи не траґчні наслідки. Але поради чи допомоги чекати було ні від кого. Енерґія і добре бажання у одних та скрутна необхідність у других кликали починати щось робити. І ось, 22. травня 1925 року Шт. Клочурак скликав в Рахові, як в одному із центрів лісового робітництва, перші збори.... Справа нова, невідома, робітництво отроєно духом недовірря що до можливости боротись проти своїх злиднів при допомозі кооперації, а самі невдалі приклади з практичного життя впливали як найяскравіше... Тому, на перші збори не прийшло й десяти чоловіка...

Але завзяті і самолюбиві ініціятори не відступають. Провадиться коротка і рішуча пропаґанда після якої Клочурак з Клемпушем скликають загальні збори вдруге на день 8-го (а по інших відомостях на 16-го) червня 1925 року і то знову у тім же Рахові. Цей раз зібралося 32 особи і цей день став початком існування „Господарчого, наемного, щадничого, будовельного і лісового дружества в Рахові“, або, як ця кооператива пізніше назвалася — „Верховина“, лісове і будівельне дружество“ в Ясіню.

Зараз-же по своїм основанню товариство вирішило приступити до практичної праці. Уділовий капітал, що за статутом мав складатись із уділів по 250.— к. ч. кожний, на початках, разом з вписовими членськими внесками, виносив суму лише 40.— к. ч. Але фундатори між якими були й заможніші люди, дістають поруку від лісової дирекції, а за цією порукою Міністерство Соціяльної Опіки уділило товариству першу позичку в сумі 20.000.— к. ч. З цим початковим капіталом, добутим, треба сказати, з великими труднощами, щойно утворена кооператива виступила в життя.

Перше, чого треба було досягнути новій орґанізації, це обминути найголовніших перших посередників при розробці лісів в Карпатах і одержати роботу рубанки ліса безпосередньо від самої держави, цебто добитись складення договору з самим власником дібр. Для цього ще треба було перебороти силу бюрократичних перешкод, які крив у собі апарат державної лісової управи, що звикла мати справу з відомими їй капіталістами з доброю ґарантією за те, що договір буде дотриманий. Тепер-же замісць тої індивідуальної, фізичної особи виступав цілий колектив, новий клієнт, невідомий ні в своїй поведінці, ні в своїх інтересах та до того ще й без своїх власних грошей. Крім того, старанням представників „Верховини“ перед лісовою дирекцією перешкоджали і її конкуренти, досвідчені лісові промисловці, які одночасно з кооперативою робітників запропонували лісовій дирекції найвигідніші для неї умови...

Все-ж таки, в наслідок надзвичайно настирливих старань з боку провідників кооперативи, лісова дирекція повірила особисто представникам „Верховини“ і при найближчій „ліцітації“ в 1925 р. погодилась заключити з кооперативою договір на два „пасма“, цеб-то, на рубанку двох ділянок ліса. Це дало товариству працю на загальну суму більше ніж на пів міліона корон чеських. По цьому договору кооператива зобовязалася вирубати ліс, перевести первісну обробку деревини, спустити дерево вниз та наблизити його до тих місць, звідки починався сплав ліса по гірських річках і поточинах. При цьому договір дуже точно встановлював ціну праці, деталізуючи її по окремих стадіях: „качення“ або „втнення“ (зрубання), „обчімхання“ (обрубка гілок), „корування“ (облуплення кори), наближення до „ризи“ (корита), „пудження“ вниз (спущення по кориті), „меґлування в ракош“ (складання в громади), „чарування, глупи, та шпунтування і штемплювання“ (сортування, міряння і перечислення) і т. д. і т. п. Так само, в договорі зазначалася ціна праці за будування колиб та за проведення та утримання лісових доріг, приведення в порядок „пасіки“ (зрубу) і т. д. Якихось вказівок що до техніки чи орґанізації праці в договорі не було. Сторони встановлювали термін виконання праці та умови виплати заробітньої платні і на цьому зміст типичного договора, який підписала і в дальніщому підписувала „Верховина“ і кінчався.

На хист самих орґанізаторів кооперативи лишалось зуміти добре зорґанізувати роботу, бо від першого успхіу чи невдачі могло залежати майбутнє молодого товариства. Але двоє людей, що мали на своїх руках провід новою орґанізацією, не могли вистарчити зі своїми силами всюди і тому кооп. в перших-же кроках своеї самостійної діяльности зустріла першу невдачу. Зима з 1925-го на 1926 рік була в Карпатах „слаба“ й мокра; праця не могла переводитись реґулярно, йшла поволі, а зрубане дерево „не далося стягти“ з гір. Все це не обіцяло вдалого початку. Але ще гірше було з самою орґанізацією праці, що було доручено перевести окремому уповноваженому від управи, а не упорядковано самою управою, яка була занята іншими справами на початках існування товариства. Той уповноважений на одній ділянці рубанку ліса орґанізував так, що як виявилось пізніше, вона переводилась на 400—500 метрів вище тої межі, що було встановлено по договору. Крім того праця переводилась разом на двох площинах, які лежали одна під другою. Гора була дуже стрміка і тому, коли на вищій полозі переводилась робота, то працювати на нижчій було небезпечно і тому ці робітники прогулювали час. В результаті кооператива понесла велику втрату. Перше було переборено відповідними заходами відповідальних членів управи, так що роботу вдалося закінчити в час. Що-ж торкається втрати, яка винесла кілька десятків тисяч корон, то для її покриття ідейні фундатори під заклад власного майна затягнули потрібну позичку.

Діставши нещасливу практику з переданням керування і орґанізації роботи цілковито на відповідальність окремого уповноваженого, лише віручи йому на слово та покладаючись на його здібности, Управа „Верховини“ на далі змінила такий примітивний і небезпечний спосіб орґанізації праці і приняла слідуючу систему:

Члени Управи кооперативи, яких знаходимо фактично пять, а не три, як то вимагав статут, поділили між собою функції таким чином:

голова, технічний референт, секретар, а два останні яко фактичні керівники переведених робіт. Ці два члени управи перебували постійно на місцях рубанок лісу і носили назву „маніпулянтів". Коли кооператива мала одночасово переводити роботу на більше ніж двох участках, то тоді в ролі „маніпулянта" виступав хтось із членів товраиства по вибору технічного референта. Маніпулянт разом з технічним референтом оглядав на місці участок призначений для рубання, определював число потрібних робітників і орґанізовував та сам фактично доглядав за виконанням робіт.

Для забезпечення кращого виконання взятих на себе зобовязань Управа Товариства складала з маніпулянтами коротку писану „умову". В цій умові, писаній звичайно по українському, але латинкою, бо місцеві старші люди тільки так і уміють писати та читати, зазначався час, на протязі якого треба було виконати дану роботу, вказувався загальний порядок роботи та умови виплати робітникам платні. Під текстом такої „умови" прибивалась печатка кооперативи та підписувались маніпулянт і його свідок. Коли-ж маніпулянт був неграмотний, то він лише притуляв під текстом умови свій палець в чорнилі а вже під цею дактильоскопічною знимкою другий свідок підписував своє призвіще з посвідченням: „знак правої руки Поповича Дмитра підписано". Позичено мною з фактичного документу).

Цей порядок внутрішніх умов відограв велику ролю як чинник, що забезпечував підтримання дисціпліни та кращого доглядування як за загальним ходом праці так і за роботами рядових робітників.

В залежности від площі і кількости лісу, який треба було вирубати, від породи самого дерева, від степени нерівности і стрімкости даної ділянки та від ріжних місцевих обставин маніпулянт поділяв свій участок на кілька менших ділянок і кожну ділянку давав до праці окремим, так званим „робочим дружествам". „Дружества" складалися кожне з ріжного числа учасників, від 4 до 12 чоловіка, в залежности від характеру ділянок, але завжди по добрій згоді робітників між собою і на чолі зі старшим досвідченим робітником, обовязково членом кооперативи.

„Робуче дружество" це та найменша первісна орґанізована робоча одиниця, на плечі якої спадає безпосереднє виконання тої роботи за яку взялося товариство зі всіма труднощами, з якими звязується всяка робота, що направлена фактично на поборювання природи а в даному разі дикого віковічного лісу часто далеко від людського житла на стрімких горах.

При кожному „дружестві" звичайно бувають і жінки, які готують в колибах їсти робітникам а то й самі приймають участь в легчих галузях праці. Також не рідко до „дружества" пристають і кілька хлопців, на обовязку яких лежить підтримувати „ватру" — багаття в колибах, носити воду від поточин, розносити обідати робітникам та служити звязковими між окремими „дружествами". На них-же покладається обовязок розкладати внизу під горою та по-при „плаях" (гірські лісові доріжки) сиґнальні ватри і вішати „фани" (червоні прапорці), коли на вершках та по схилах гір провадять такі роботи, що можуть бути небезпечними для прохожих чи проїжжих внизу.

Кому приходилося вперше бачити цю роботу, той напевно пригадає, як його вражала сувора дійсність умов фактичного переведення

рубанки ліса в Карпатах. В холоді, по стрімкому треба спиляти й звалити велетні дерева, а зваливши, покласти їх зручно для спуску вниз, а потім спустити на сотні метрів по штучних жолобах. І коли ці велетні переплетені своїми гілками падають на землю і трощать з гуркотом все, що стоїть їм на шляху і їм треба дати лад, і коли вони летять по жолобах-коритах вниз за водою чи по снігу, а то й просто під силою власного тягару, то тоді треба мати багато уміння, зручности, спритности і володіння не лише тяжкими „цапінами“ і „ґріфами“, але й самим собою, щоб не стати жертвою нещасливих випадків і залишитись без руки або без ноги, а то й зовсім стратити життя — бути забитим або роздавленим в „шпарі“ — дірі між кількома деревами.

При „дружествах“ штучно складених, при участи незнайомих між собою робітників, при незапрацьованих добре людях, при слабій дисципліні — ці траґічні випадки є звичайним правилом. Тому то лісові робітники одного „дружества“ в певних випадках лісової праці мають вірити один другому та бути споєні між собою дисципліною, рівною військово-морській, коли навіть праця виконується по суворій короткій команді капітана-старшого або „отамана дружества“. Як для добре вивченого вояка при боєвій обстановці, так і для запрацьованого лісового робітника та команда має казати щось не лише його розумові, але впливати блискавично й на його почуття:

„Пайс!“ — враз підіймай дерево, що лежить і підкладай „баланчі“ (колоди) під нього.

„Піка!“ — втни дерево цапіною і готуйсь „тручети“ (пхати) по оклику — „г-о-о-о-в!“ за собою.

„Фукс!“ — тручай вперед.

„Маріна!“ — разом всім обертати дерево.

„Швера!“ — стій! Обережно треба змінити напрям тягнення.

„Ломаґа!“ — бережись! Ціла величезна деревина летить вниз.

„Віскіть!“ — Цілий велетень — деревина вискочив з жолоба і з вишки летить вниз.

„Гей вольти!“ — качай на громаду на горі.

І ось всі ці вимоги, випливаючі з особливостей характеру лісової праці, провадять до того, що той старший-отаман дружества стає відповідальним не лише за технічне виконання роботи, але часом і за життя своїх підлеглих. Звідци необхідність особистого авторітету у людей, звідци принціп персонального довірря до нього, як в справах технічних, так і в справах грошевих. Він особисто і весь час на роботі слідкує за своїм „дружеством“, провадить його працею, реґіструє її в списках, дістає за неї платню і сам розпреділює заробіток між членами своєї ґрупи, роспісуючись у мідомісті про її одержання за всіх коротко і чисто по запоріжському: такий то... „і Товариство“.

(К. б.) **А. Кущинський.**

ВИРІВНЯЙТЕ ПЕРЕДПЛАТУ І НАДІШЛІТЬ ЗАЛЕГЛОСТИ! — ДАЙТЕ ДОКАЗ, ЩО ДЛЯ ВАС НЕ ТРЕБА УЛАШТОВУВАТИ „ЖОВТНІВ“.

З КООПЕРАТИВНОГО СВІТА.

Банковий Кооперативний Комітет.

Напрям політики Міжнародного Банкового Кооперативного Комітету. Історія повстання і устрій Міжнародного Банкового Кооперативного Комітету.

На Міжнародньому Кооперативному Конґресі в Базелі (Швайцарія) в серпні 1921-го р. відпоручники Національної Федерації Французьких Кооператив висловили думку заснування Міжнародного Кооп. Банку, якого ціллю булоб фінансувати міжнародну кооперативну торгівлю національних гуртівень. Конґрес рішив скликати в цій справі окрему нараду. Така й відбулась кілька місяців опісля, в Брукселі. Ґастон Лєві (L e v y), адміністратор-делеґат Банку Кооператив Франції, подав на ній пляни устрою і праці Міжнародного Кооп. Банку (проєкт цей подали ми в поперед. ч. „К. Р.“). На конференції в Медіоляні (Італія) в квітні 1922-го р., в якій взяли участь представники коперацій: Австрії, Анґлії, Бельґії, Італії, Латвії, Радянського Союзу, Фінляндії, Франції, Чехословаччини і Швайцарії, запало рішення сотворити міжнародний банковий центр, який й названо „Міжнародним Банковим Кооперативним Комітетом“.

Міжнар. Банковий Кооп. Комітет сповнює ролю лучника, межи істнуючими кооперативними банками у світі. Його метою є спонукати ці банки до тісної співпраці. Документація, яку збирає Комітет та інформації, які уділяє він кооп. банкам, про зусилля і здобутки кооперативної банковости мають на ціли збудити наперед серед кооператорів-банковців бажання, сотворити Міжнародний Кооп. Банк, а опісля перепровадити це бажання в життя, сотворюючи діловодства: міжнар. арбітражу валютових вимін, есконту міжнар. кооп. вартісних паперів, та фінансування міжнар. кооп. підприємців.

Міжнар. Банковий Кооп. Комітет, являється секцією Міжнар. Кооп. Аліянсу, яка присвячена банковим кооп. справам.

Членами МБКК можуть бути ці установи, яким прислугує право членства Міжнародного Кооперативного Аліянсу.

Виконавче Бюро Міжнар. Банкового Кооп. Комітету складаєтся з президента і секретаря Мімнар. Кооп. Аліянсу, та з семи членів вибраних приналежними орґанізаціями до МБКК.

Конференції МБКК відбуваються щорічно, в цім самім часі, і в цім самім місци, що і наради Центрального Комітету МКА. Хід нарад приготовляє Виконавчий Комітет МБКК.

Виконавче Бюро МБКК збирається на наради в цім самім часі і в цім самім місци, що й Виконавчий Комітет МК Аліянсу.

Виконавчий Комітет МБКК приготовляє роботи і орґанізацію конференцій МБКК; принимає до відома звіти секретаря і членів, яким призначено розгляд справ, які приходять на порядок дня нарад; встановляє бюджет видатків і доходів на пропозицію секретаріяту; наглядає, щоби секретаріят виконував всі рішення конференцій.

Секретаріят МБКК централізує відомости про кооп. банкове життя всіх народів, та подає їх до відома членам Комітету; одночасно його завданням є побуджувати кооп. банки до взаїмних трансакцій. Місце його осідку: Banque des Coopératives de France, 31 rue de Provence у Парижі.

Лучником Центрального Комітету МКА і МКК являється секретар МКА.

Розгляд орґанізаційних метод кооперативних банків.

На конференції в Празі 1924-го р. МБКК застановлявся при участи кооператорів Австрії, Бельґії, Болгарії, Італії, Литви, Рад. Союза, Румунії, Франції, Чехословаччини і Швайцарії над питанням орґанізаційних метод устрою кооп. банків. Докладчик Карло Комеда, директор Загального Кооп. Банку у Празі, зясував два головні види устрою кооп. банків, підкреслюючи нарочно, тільки їхні додатні сторони.

Перша форма: банковий відділ при гуртівні.

Які користи має гуртівня, засновуючи банковий відділ?

Гуртівня одержує безпосередній вплив на означення відсоткової стопи кооперативного гроша.

Дістаючи відносно дешевий оборотовий капітал, гуртівня задержує собі ріжницю із суми відсотків, яку банк платить своїм вірителям і цю, яку побирає від своїх довжників, як теж заощаджує собі інші видатки як комісове і т. п., які побирає навіть кооперативний банк.

Маючи необмежену контролю над всіма вкладками, гуртівня може звльнити клієнтів від ґарантій, які жадають банки при отвиранню кредитів.

В богатьох краях із депреціонованою валютою, в яких ріжниця вірительної і довжної стопи осягає 30 ба навіть 400 відсотків, заснування банкових відділів при гуртівні є не тільки корисним, але навіть конечністю.

Згромаджені капітали в банковому відділі дозволяють гуртівні підвищити дивіденду, яку вона платить, та улекшують тим самим її взаємини з кооперативними товариствами.

Зібрані капітали звільняють гуртівню від помочи приватних банків, як теж дозволяють їй, очевидно з великою осторожністю, творити свой власний промисл.

В многих випадках гуртівня, при помочи банкового відділу, платить кооперативним товариствам вищі відсотки, як приватні банки. Коли зважимо, що кооперативи вкладають свої ощадности в кооп. товариства, ці знова в банковий відділ гуртівні, то дохід ділиться межи гуртівню, товариства і кооператорів, що відповідає кооперативним принціпам.

Гуртівня маючи високі капітали в банковому відділі, є в силі фінансувати своїх відборців; переважно робить вона це не в грошах, але постачанням товарів.

Очевидно користає вона із всіх капіталів, які зложені в банковому відділі, будьто вони кооперативні, будьто походять від інших орґанізацій пр. синдикатів і т. п.

Другою формою кооперативного банку являється:

Самостійний Кооперативний Банк.

Його істнування звязане з многими вступними умовами. Ось які вони: велике число кооперативних товариств з високими надвишками капіталів; обороти цих товариств мусять бути дуже значні (це треба провірити на основі статистичних даних), щоби запевнити його істнування, з вразним характером кооперативного банку; заздалегідь треба вирішити, в чиїх руках знаходитимуться акції; досвід вчить, щонайменше 75 процент акцій мусить бути в руках кооперативних товариств, а головно гуртівні, щоби хоронити банк від наступу.

Які користи віддає кооперації самостійний кооперативний банк?

Їх богато. Самостійний банк може розвинути діяльність на всі ділянки економічного життя та обхопити всі роди кооперації даного краю. Статистика виказує, що в краях, в яких істнують самостійні кооп. банки, число банків-синдикатів чи інших в більшій, чи меншій мірі зближених до кооперативного руху банків, зменшується, що є надзвичайно корисним проявом. Банк виконує теж ролю фінансового контрольора над всіма кооп. товариствами, включно з гуртівнею, а це забезпечує здорову фінансову політику цілій кооперації.

В міжнародніх взаєминах самостійні кооп. банки є ліпше пристосовлені до переводження всякого рода фінансових трансакцій.

Умілим арбітражем при купні чужинецьких векслів самостійний кооп. банк приносить безмежні користи цілій кооперації.

Статут банку — не потреба тут й згадувати — забороняє йому брати участь в товаровій торговлі. Часто кооп. товариства є довжниками гуртівні за доставлені товари; з другого боку звертаються вони до банку за позичкою. В таких випадках банк в порозумінню з гуртівнею мусить дуже осторожно поступати, щоби не допустити до уділення надто великих кредитів поодиноким товариствам.

В заключенню референт поставив резолюцію: „Конґрес заявляє, що творення окремих кооперативних банкових товариств не є вказаним, та поручає орґанізувати центральну банкову установу, в якій знаходилисяб не тільки фонди кооперативних товариств, але й щадничі вкладки синдикатів і інших інституцій споріднених з кооперативним рухом“, — кажучи, що у хвилі, коли капітал невеликий, порадно творити банковий відділ при гуртівні, тямлячи одначе, що кооперативний рух вимагає сильних фінансів і, що у хвилі, коли капітал стане надто великий супроти капіталу гуртівні, належить перемінити цей банковий відділ в самостійний кооперативний банк.

* * *

Міжнародний Конґрес в Празі залишив свобідну руку кооператорам поодиноких країв, орґанізувати після їхньої вподоби банкові національні орґанізми, числячись із ріжнородними звичаями, законодавством та силою кооп. руху.

Всетаки Конґрес висказав два побажання:

1) ощадности кооператорів треба вживати для розбудови кооперативного руху, а найліпше осягнути це концентрацією кооп. ощадностий в кожному краю;

2) орґанізація кооперативних ощадностей має бути тільки одна; вона має обнимати всі форми кооперації даного краю, та по можности оставатись відділеною від торговельних установ.

(К. б.). **Ю. Студинський.**

Становище укр. міської споживчої кооперації до справи довозу бразилійської кави товариством, фінансованим англійськими і бразилійським капіталами, може бути і є безсумніву тільки неґативним.

Союз бразилійських продуцентів кави виступив з пляном „раціональної орґанізації і пропаґанди" бразилійської кави в Польщі. З цією метою має повстати в Ґдині товариство для імпорту браз. кави, фінансоване англійськими і бразилійськими капіталами. Товариство має небезпечну тенденцію до монопольного опанування польського імпорту кави й усунення конкуренції інших імпортерів (голяндських, німецьких, французьких). Це криє в собі очевидні шкідливі наслідки для цілого населення — широких мас споживачів.

Ось чому, стоючи на сторожі інтересів українського, орґанізованого кооперативно споживача, українська міська споживча кооперація, репрезентована у нас Нар. Торговлею, покликана була в першу чергу виступити в обороні інтересів споживачів і висловитися проти основання проектованого товариства для довозу бразилійської кави. Бо в інтересі теж укр. споживача лежить використати для себе вільну конкуренцію в продажі кави.

Як розвивається варшавська коопер. школа. 3-літня Коопер. Школа Союзу „Сполем" розпочинає саме другий рік діяльности. Перша (тепер II-га) кляса мала 27 учнів, з того 7 синів кооп. робітників, 9 синів інтеліґентів, що суспільно працюють в кооперат. рухові, решта сини робітників і селян, переважно теж кооператорів.

Управа школи кладе головний натиск не на офіціяльне навчання в „лавці", тільки на громадське виховання і практичний кооп. вишкіл через шкільні кооперативи (споживчу і щадничу), гурток самоосвіти і шкільне самоврядування. Всі ті установи заведено вже в першому році. З нагоди відкриття школи по феріях відбулася шкільна урочистість, на якій крім слова управителя школи, гром. Ф. Домбровського, виступали учні, представники самоврядних шкільних установ з короткими рефератами-звідомленнями про їх стан і діяльність.

ГОСПОДАРСЬКА ХРОНІКА.

Страшне зменшення безрог в Польщі. Опубліковані в послідньому часі Головним Статистичним урядом у Варшаві дані про висліди останнього перепису живого інвентаря в Польщі виказують виразне його зменшення. Особливо це відноситься до кількости живих безрог, яка впала на 20,3%. Рогата худоба зменшилася в кількости на 3,5%, коні — на 4,7%, вівці на 3,4%.

Ціни безрог, не зважаючи на поважне зменшення кількости цієї худобини, не тільки не поправилися від вересня, коли то вони були дуже низькі і несталі (дещо вищі у Варшаві як на інших біржах), і аж до жовтня, на протязі котрого панувала далі депресія при змінних настроях. Подача безрог через цілий цей місяць була дуже мала.

У Варшаві й Познані 21. X. 1932 безроги коштували:

	Варшава	Познань
понад 150 кґ.	115—125	135—145
від 120—150 кґ.	100—110	110—130
від 100—120 кґ.	80 — 95	95—105
беконові	—	80— 90

Вивіз живих безрог і беконів з Польщі за I. піврік 1932 р. Вивезено за цей час живих штук:

за I. квартал 1932 р.	35.222
за II. квартал 1932 р.	26.719
разом	61.041

З загального експорту за II. квартал вивезено до Австрії 24.221 шт. свиней, а до Чехословаччини заледво 2.367 шт. Крім того незначні транспорти до інших країн.

В переробці на бекони вивезено (гол. до Анґлії):

за I. кварт. 1932 295.000 шт. безрог.
за II. кварт. 1932 226.000 шт. безрог.

Міністерство рільництва Анґлії опрацювало вже рапорт про реорганізацію продукції беконів, який має бути небавом оголошений і заінтересовані круги включно з імпортерами очікують появи цього рапорту з великим заінтересуванням.

Роля рільництва в торговельному білянсі Польщі виникає виразно при порівнанні сальд оборотів рільництва,

гірництва, промислу і т. зв. мішаних товарів.

Стверджено, що в 1931 р. рільництво дало активне сальдо в сумі 721.000.000 зл., гірництво було активним в сумі 332.000.000 зл., тоді, як промисл виказав в торгов. білянсі Польщі недобір (цебто перевагу довозу над вивозом) в сумі 398 міл. зл.

Надвишка вивозу товарів рільництва і гірництва, разом взята, покрила недобір у вивозі промислових виробів та мішаних товарів і дала ще додатне сальдо у висоті 417 міл. злотих.

В біж. році — за перших 8 місяців додатне сальдо в оборотах сіл.-госп. продуктами виносило 209 міл. зл. а в гірництві 133 міл. зл. Промислові продукти і в цьому році дали дефіцит в сумі 92 міл. зл. Мішані товари є також дефіцитні на квоту 103 міл. зл. Тим самим і в біжучому році додатний вислід в перших двох позиціях торгов. білянсу покриють недобори двох останніх позицій і дадуть додатнє заг. сальдо в розмірі 147 міл. злотих.

Це вказує на те, що Польща належить до країн добуваючого сирівцевого нар.-господарського типу, а не є промисловою країною в стислому розумінні.

Прелімінар держ. бюджету Польщі на 1933-34 р., опрацьований урядом передбачує на видатках суму 2.449.897.181 зл., а на доходах 2.088.999.150 зл. Складений він після тих самих позицій і методи, що й старий, цьогорічний бюджет. Не вносить ніяких нових, підставових змін.

Цьогорічні жнива на північній півкулі. Міжнародній Сільсько-господарський Інститут в Римі одержав вже дані про цьогорічні збори збіж з усіх країн північної півкулі за виїмком СССР і Китаю, з яких тоді було одержати певні відомости. Без цих двох держав — збори по всій решті півн. півкулі дали висліди такі самі, як минувшого року і такі, як була пересіч жнив в останніх 5-ти роках, коли збір був тільки на 1% більший. Західна Европа вийшла цього року краще, як Східна, де спеціяльно ржа знищила чимало пшениці (в Болгарії, Мадярщині, Румунії, Югославії та Польщі). Також Північна Америка мала цього року слабші збори як минулого. Загальні жнива Канади, Спол. Держав і Мексика після останніх оцінок подають на 7 міл. сотнарів менші, як були жнива 1931 р., (які рахувалися до слабих). Збори в Азії й північній Африці не відбігають від цифр останнього року і пересічі. — Держави наддунайського бльоку подали на конференції у Штрезі, що Мадярщина й Румунія не мають цього року надвишки пшениці на вивіз, Болгарія, Польща й Югославія разом матимуть приблизно всього 25 тисяч ваґонів на вивіз. Ще гірше є з житом яке має на вивіз тільки Польща (13.000 ваґонів) і дещо Мадярщина (2500 ваґонів).

Не дивлячись на небогаті жнива — надмір пшениці на світових ринках. По кортко-проминаючій звишці цін — на заграничних ринках (особливо американських) йде дальша знижка цін пшениці. На 1. жовтня коштував один бушель пшениці (36.35 літрів) у Вінніпеґу всього 48 центів (пересічна ціна за 1931/32 р. була 59 цт.; в р. 1925/26 була 1 доляр 68 цт. Це був рік найвищих цін пшениці). Хоча технічні винаходи сильно зменшили за океаном кошти виробництва, то мимо того ціна 48 центів не покриває тих коштів. В перечисленні на квінтали виходить ціна 100 кґ. пшениці в Чікаґо в першій половині жовтня 1.88 долярів! (в Польщі пересічно 2.72 дол., в Гамбурґу 2.19 дол., в Берліні 4.83 дол., в Празі 4.49 дол.). Такий ненормальний стан річей наносить величезні втрати фармерам та доводить їх до руїни. Хоч світові збори цього року не більші, як були минувшими літами, то через загальний зріст безробіття і зменшення зарібків робітництва та працюючої інтеліґенції запаси непроданого збжжа в Америці не тільки не маліють, а навіть ще зростають, досягаючи тепер власне найвищого стану від часу закінчення війни. Важним при тім є ствердження, що засівна площа не зменшилася, особливо в тих країнах, де є охоронні мита на хліборобські продукти. Збір з одного гектара теж поліпшується: в Німеччині з 29 бушлів на 33, Франції з 20,5 на 25, Італії з 20,5 на 21,9, Еспанії з 11,9 на 16,2. Провідні хліборобські круги закликають до зменшування посівів збіжжа.

Світова продукція нафти. Другий по величині світовий нафтовий трест Shell, котрий в 1931 р. видобув зі своїх розкинених по цілому світі нафтових джерел 20,5 міл. тон нафти, опублікував у своєму останньому річному звіті статистику світової продукції нафти в 1931 р. Після цієї статистики світова продукція нафти впала за 1931 р. з 189,8 міл. тон в 1930 р. о 10 міл. тон — отже не богато. На цю квоту зменшилася продукція Сполуч. Держав Північної Америки, що мимо всього ведуть перед у нафтовій продукції, полишаючи далеко за собою інші держави. Їх видобуток зменшився з 126 міл. тон в 1930 р. на 116 міл. тон в 1931 р. — Натомісць Радянщина збільшила за рік свою продукцію до 18,7 міл. тон, з чого тільки $4^3/_4$ міліона тон зужито вдома, а решта вивезено за кордон. Радянщина своєю продукцією в 1931 р. заняла друге місце між світовими продуцентами нафти. Венезуеля зі своїми 17,3 міл. тон стоїть на третьому місці, хоч її видобуття зменшилося за ост. рік на 2,9 міл. тон. Звідомлення Шелля зауважує, що в протягу 2-х літ, як тільки потечуть нові мезопотамські джерела Радянщина буде витиснена зі світового торгу. — Четверте місце займає Румунія зі 6,6 міл. тон, а далі Персія з 6,4 м. т. — Видобуття нафти в Мексику з року на рік нестримно падає, досягши в 1931 р. всього лише 5 міл. тон, тоді як недавно Мексико займало ще одно з перших місць. По Мексику йдуть Голяндська Індія — 4,5 м. т., Колюмбія — 2,5 міл. тон. — Решта 8,7 міл. тон припадає на менші продуценти.

В Америці ведуться тепер переговори в напрямі порозуміння продуцентів з метою обмеження продукції і виводу нафти.

Німеччина стремить до самовистарчальности. Катол. тижневик „Шенере Цукунфт“ подає зміст викладу прив. доцента дра Фроста (Frost), з якого ясно виходить, що Німеччина безупинно стремить до осягнення самовистарчальности в области виживлення свого населення. Богато до того причинилися зарядження уряду канцлера д-ра Брінінґа. Від р. 1929 дуже значно зменшився довіз рільничих виробів.

Вартість ввозу до Німеччини рільничих витворів в р. 1929 виносила 3.2 міліярда нім. марок. В р. 1930 виносив ввіз 2.5 міліярда нім. марок, а в р. 1931 лише вже 1.5 міліярда нім. мар. На вагу ввезено рільничих виробів в р. 1929 — 78 міл. сотн. в р. 1930 — 66 міл. сотн., в р. 1931 — 46 міліонів сотнарів.

З поодиноких виробів ввезено в р. 1931 — збіжа й насіння за 305 міл. нім. марок, молочних виробів за 283 міл. мар., полудневих овочів за 172 міл. мар., яєць за 169 міл. мар., живих звірят за 53 міл. мар., мяса за 26 міл. мар. Змаганням німецьких хліборобів є дійти до самовистарчальности виробів молочних, яєць, мяса й овочів.

Земельне законодавство на Радянщині. Другий зїзд рад з 1917 р. видав декрет, силою якого знесено всяку земельну власність, з винятком селянської. Вивласнені землі віддано до диспозиції громадських, земельних комітетів. В р. 1918 видано „декрет про соціялізацію землі“. Цей декрет вважали перехідною стадією до націоналізації (удержавнення) землі. Правно переведено усуспільнення землі доперва в р. 1922, бо в цьому році впроваджено до земельного кодексу ССР. постанови, силою яких усі землі, без огляду на дотогочасне посідання оголошено за виключну власність держави. Від того часу селяни стали вже лиш безречинцевими ужитковцями землі.

Такий правний стан затверджено законом про „Загальні основи ужиткування і меліорації землі з дня 15. X. 1928“. Той закон скасував остаточно не тільки право власности на землю, але також і право обороту землею. В дійсности оборот селянською землею тривав дальше. Большевицька влада мовчки його толерувала і лише приготовляла почву до фактичної націоналізації землі, яка небавом мала наступити через колективізацію господарств. На велику скалю розпочалася колективізація в р. 1929/30, головно в збіжевих округах України, північного Кавказу, центральної, московської чорноземної округи та середущої і долішньої Волги.

При помочи відповідної орґанізації керівництва колхозами станула большевицька влада поміж землею й селянином, перемінюючи його в дійсного земельного робітника-пролетаря.

Новоутворені колхози виявили від самого початку свого істнування дуже богато організаційних недомагань і мали відразу склонність до розкладу та

повороту до давних форм індивідуального володіння землею. Ця тенденція скріпилася з хвилею дозволу на вільну торговлю рільними виробами. Селяни почали зголошувати охоту виступати з колхозів. Большевицька влада приписувала це „кулацькій агітації“ і зачала остро той рух нищити. Ворожий настрій селянства збільшується ще й з тої причини, що управа колхозів, совхозів та ріжні земельні, адміністраційні установи починають заводити ріжні зміни в стані посідання поодиноких колхозів і совхозів. В той спосіб тратили поодинокі колхози і совхози досі посідану землю. Селяни, члени даних колхозів і совхозів, вважали себе власниками колхозної і совхозної землі, а тимсамими покривдженими у своїм посіданню. В таких випадках вони зголошували заяви виступлення з колхозів і домагалися звороту своєї частини землі.

Доперва декрет з дня 4. X. 1932 р. пояснює і остаточно реґулює справу границь землі в колхозах. Він постановляє, що зміни границь землі колхозів будуть на будуче вирішувати ново установлені земельні комісії, утворені анальоґічно до совітської степениці адміністраційних установ. Той декрет постановляє, що на випадок виступлення члена з колхозу, земля, яку він вніс до колхозу при вступленню, лишається власностію колхозу. Виступивші члени мають лише право приділу землі на областях, ще не занятих під рільну управу; — значить, десь на сибірських кольоніях! В той спосіб вже цілком виразно позбавлено селян всякого права до землі, яку вони внесли до колхозів. До часу цього послідного декрету селянство всетаки ще вважало своєю власностію землю, яку внесло при вступленню до колхозу.

Всі попередні декрети, що істнували доси, були неначе якоюсь теорією земельного ладу. Доперва послідній декрет розвіяв усі надії селянства на посідання землі. Доперва тепер зрозуміли селяни, що вони є вивласнені. Певна річ, що се викличе широке невдоволення серед селянських мас. Та все таки ще лишилася яка чверть або пята часть селянства, що зуміла удержатися в посіданню прадідної землі. Але чи довго ще потрафить вона удержатися при землі? Недалека будучність покаже.

Й. Р.

Акція „Сільського Господаря“ на часі! Річ природна, що станова і фахова сільсько-господарська орґанізація нашого селянства, за почином її централі, береться в слушний час до оборони госп. інтересів нашого селянина. Безвихідне положення селян-господарів і інстинкт самооборони їх перед вивиском, що проявляється в ріжних формах, як: госп. ножиці, податки і безоглядні под. екзекуції при безгрошеву селян і поголовному задовженню, наступ лихварства на село — подиктували селянству цю акцію, як начальне завдання хвилі.

Акція „Сільського Господаря“ в краю, намірена проти усіх тих лих, полягатиме в тому, що по всьому краю улаштовуватимуться повітові наради хліборобів, а в Тернополі, Станиславові й у Львові три воєвідські зїзди філій „Сільського Господаря“.

Бажано було б, щоб, відповідно до справ, які порушені будуть на тих зїздах і нарадах, та резолюцій, які будуть винесені, — всі ті зібрання набрали дійсно характеру масових протестаційних віч, щоб т. ч. акція прибрала імпозантности і сили. Тоді й акція „Сільського Господаря“ стане більше ефективною і учинкуючою на зовні, а з другого боку — більш консолідуючим феерментом в гущі самого селянства.

Наради й зїзди обговорять теперішне господарське положення на селі і винесуть цілий ряд домагань до влади в напрямі, як сказано в комунікаті „Сіл. Господаря, „полекшення положення нашого селянства“.

Як видно зі змісту домагань, селянство наше домагатиметься не лише „полекш“ в його положенню, але „зміни всієї господарської політики“ супроти села, ще має само собою привести до покращання умов існування і госп. діяльности селянства.

Ось ці домагання:

1. Перевести віддовження селянської посілости через: а) зниження висоти відсотків від всіх селянських довгів на 4% річно; б) розложення всіх довгів затягнених селянами на купно землі, будови будинків, купно інвентаря так живого як і мертвого — на 10 літ і то починаючи сплату щойно за три роки; в цім напрямку належить змінити розпорядок про роземчі уряди

для кредитових справ малої земельної власности; в) залеглі податки державні і комунальні та всі залеглі оплати з титулу суспільних обезпечень належить знизити на 50%, так як приблизно на стільки знизилися ціни хліборобських продуктів; сплату цих залеглостей належить розложити найменше на 5 літ; г) всі довги з титулу купна землі, яка тепер подешевіла майже на половину у відношенню, коли її куплено, знизити на 30—50%, при чому передати цю справу розємчим урядам.

2. Поборювати лихву шляхом уділювання для селян довгоречинцевих і низькопроцентових позичок з державних і комунальних фондів і то через селянські кредитові кооперативи.

3. Знизити примусово ціни на промислові продукти, а щоби це можна було зробити, розвязати картелі. Натомісць належить попирати кооперацію для загального закупу і збуту та упривілеїти її у набуванню монополевих товарів.

4. Знизити ціни на монополеві товарі — сіль та сірники, а в околицях, в яких панує загальне безробіття, як на підгіррю і в горах, видавати сіль для сільського населення даром.

5. Знизити ціни на нафту та вуголь, які то товарі є непомірно дорогі у відношенні до хліборобських продуктів.

6. Знизити ціну на цукор та дріжджі, при яких то товарах зарібок фабриканта і посередника переступає кілька разів дійсні кошти виробу.

7. Знести оплати при вїзді на торги до міста, бо вони забирають частину ціни продажі вже і так обезвартнених плодів сіл. господарства.

8. Змінити господарку комунальних кас, які дають тепер кредити переважно не селянам, і не згідно з постановами статуту за високо акредитують самі комунальні заряди, а противно видавати з їх фондів позички на піднесення сільського господарства.

9. Знести постанову закону про примусове обезпечення від вогню в ПЗУВ в користь обезпеченевих місцевих товариств, а саме у нас передати всі ці справи „Дністрови".

10. Обнизити перевозові тарифи на сільські продукти та на ті промислові вироби, які потрібні для села.

11. Знести постанови про особисті екзекуції та здержати всякі екзекуції з титулу державних належностей на найближчих 6 місяців, за який то час належить упорядкувати справу цих залеглостей.

12. Звернути увагу на попирання українських хліборобських organізацій з державного бюджету та призначити окремі фонди на основування українських державних хліборобських шкіл.

*

Добре, якби селянство зрозуміло, що воно само і в першу чергу воно само мусить виступити активно в обороні своїх господарських інтересів. Бажаємо акції успіху. Наш журнал весь час пише (в цьому і в кожному числі), пропаґує і розвиває більшість з тих ідей, які нині, здається, стали вже здобутком і засобом думок загалу, з виїмком т. 2, з якою Редакція зовсім не годиться з засадничих мотивів.

На наш погляд селянська економічна політика повинна йти по тій лінії, щоби вимагати зменшення чинитьб на річ держави, а не, щоби держава мусіла щось окремого давати селянству в ролі добродія, бо ясна річ, що тоді держава має оправдання вимагати тим більших податків і т. д. від селян.

З ДРУГОГО УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО ЗЇЗДУ.

Праця економічно-коопер. підсекції II-го Українського Наукового Зїзду в Празі — в днях 21—23 березня 1932 р. Українські економісти і кооператори, що теоретично працюють за кордонами рідних земель в згаданих двох галузях наук, зробили на цьому зїзді перегляд найважніших вислідів їхньої праці в часі між першим і другим зїздами. Ріжноманітність проблем і напрямків заінтересовань нашого наукового світа бачимо з нищенаведених тем докладів.

Засіданнями підсекції проводив проф. С. Бородаєвський з заступником своїм доц. М. Добриловським при секретарові доц. Р. Димінським.

Перед розпочаттям праць підсекція вшанувала короткою промовою предсідника память Ш. Жида і Арістіда Бріяна.

В засіданнях підсекції взяло участь 30 осіб — членів (20) і гостей (10), — а в дискусіях — 12 осіб, які промовляли 36 разів. Відчитано і передискутовано було 15 докладів таких укр. учених:

проф. акад. Щербина: „Світова кріза і консолідація держав на прінціпі вселюдного миру";

проф. С. Бородаєвський: „Сільсько-господарська кооперація на радянській Україні";

проф. Б. Мартос: „Значіння будівельної кооперації";

проф. С. Ґольдельман: „Закономірности економічного життя жидівського народу";

доц. В. Садовський: „Проблєма економічного району";

доц. М. Добриловський: „До ідеї інтернаціональної валюти";

проф. С. Ґольдельман: „Соціяльно-економічна структура рад. України на передодні „пятирічки";

інж. Ґловінський: „Новий етап у фінансовому пляннуванні СССР.";

доц. В. Садовський: „Безробіття в СССР.";

інж. Р. Димінський: „Розвиток і розбір господарської частини чехословацької преси";

проф. С. Бородаєвський: „Кооперативне законодавство на рад. Україні;

інж. М. Мілько: „Передпосилки теорії радянського господарства в системі ленінізму";

інж. Д. Денисенко: „Проблєма української технічно - господарської освіти".

Тези важніших з наведених докладів, теми яких безумовно зацікавлять широкий загал наших читачів, подамо в слідуючому числі.

СЕРЕД КНИГ І ГАЗЕТ.

Резолюції VII. Краєвого Кооперативного Зїзду. Ухвалені Радою РСУК на засіданні її Президії 11. липня 1932. Львів, РСУК, 1932. 8⁰. — Ч. видань 31. Рецензент такої публікації стояв би перед тяжким завданням, як би згадані в заголовку цієї замітки резолюції містили в собі лишень сухі формальні ухвали, згл. самі цифрові дати, яких рецензія, цеб-то оцінка, булаб просто неможливою. Більше того, така публікація навіть не моглаб заінтересувати рецензента. Її треба булоб поручати примусовим читачам не цією, а просто і виключно урядовою дорогою.

Але Резолюції останнього Коопер. Зїзду вигідно відріжняються від звичайних того рода публікацій саме тим, що вони містять не тільки приписи, але масу арґументації до них, які поромовляють читачеві книжки до переконання і отже до рації повзятих приписів і ухвал. Всі точки резолюцій і побудовані так, що кожну з них попереджає відносний виклад мотивів або зовнішніх причин, які привели до тої чи іншої резолюції, або — що вони випливають зі стану вислідів дотеперішньої діяльности самої кооперації (того чи іншого виду її) — при чому це завсігди ілюструється конкретними цифровими даними. Читач чи дотичний виконавець резолюцій матиме в них не тільки вказівки до праці, але й ріжнородні до них поучення й пояснення.

Текст резолюцій попереджує вступне слово нач. директора і провідника орґанізац. виділу РСУК посла О. Луцького. Вона є немов би синтетичним уняттям, зібранням в одну льоґічну цілість всіх постанов, що відносяться до ріжних видів кооператив і через те укладають їх майбутній діяльности ріжні витичні, але всі разом творять нерозлучну, орґанізаційно і одною ідеєю споєну цілість. Ця ідея, що надає нашому кооп. рухові вище моральне оправдання, взяла початок в заг. націон. зривові недавнього минулого і продовжує здійснюватися іншими методами нині м. ін. і в кооперативному русі. Ця „величава мета" булаб мертва без „повсякденного діла". І в цій повсякденній праці кооп. гурту резолюції мають „утривалювати почуття дійсности і відповідальности" за ту працю перед майбутніми поколіннями. Ось ці ідеї — мета і повсякденна праця, — що лучать минуле з майбутнім та надають високого морального значіння нашому кооп. рухові — якого завдання в сучасних конкретних обставинах серед госп. хаосу є подвійно тяжкі. Вимагають знання справи, а не лише запалу до праці. На остро відчутій відповідальности і знанню справ має твердо стати будівля майбутнього.

Такі інтенції і внутрішний ідеольоґічний звязок, що їх в резолюціях викриває вступне слово.

Самі резолюції порушують прина-

гідно богато важних думок — вартих застанови й передумання. Так вже перші сторінки їх звертають увагу на вартість праці й ощадности — миб додали ще: — дрібної, сірої, повсякденної, витривалої праці, — а не самих „великих“ діл. Підкреслюються — також ще ріжні інші моральні вартости. — Порушено позатим такі важні справи, як: роля жіноцтва в кооп., співпраця ріжних видів кооператив, збутова акція, значіння людського матеріялу в кооперації („які люди, така кооперація“), його виховання, громадська відповідальність, важна справа підготовлених наступників нинішніх працівників для забезпечення кооп. рухові тяглости — не кажучи вже про безконечний ряд більше або менше технічних вказівок, що до ведення кооп. підприємств, склепів, складниць і т. д. і т. п. Все це справи, на які треба звернути подвійну увагу, бо вони дотичать самих основ кожного кооп. руху, але які стають просто болючими, як тільки дотикають нашого руху. Треба також підкреслити, що всі ці справи — а ними не вичерпується богатий зміст резолюцій (ми вихопили лише кілька з ріжних місць книжки) — це цілі, великі проблеми, які теоретично і практично рішає нині уся світова кооперація, а які мусить вирішити й наша. Треба отже забиратися до них підготовлено і компетентно, щоб не повторювати нам старих помилок і вчитися не на часто болючім і дуже коштовнім власнім досвіді, але на пройденому вже досвіді европейської кооперації — коротко: нам треба їх вчити, студіювати.

На Резолюції VII. кооп. Зїзду треба отже дивитися не як на збірку сухопарних, бездушних формул, але як на компендіум кооперативної науки, яку треба в практичній діяльности поглиблювати, розвивати і примінювати. Більше того, Резолюції — це неоцінений матеріял для кооп. орґанізаторів і пропаґаторів, це ціла збірка тем і тез для рефератів, промов і т. п., тез, які можна і треба ширше викладати, пояснювати, коментувати, і в цьому відношенні вони відкривають широкі можливости для всіх, добрих кооперативних намірів діячів. І як таку — поручаємо її увазі всіх друзів нашого руху.

Було названо ці Резолюції кооперативним кораном — хоч випадково, але не безпідставно. Треба тільки побажати, щоб вони в дійсности стали кораном н а ш о ї кооперативної віри і натхнення до нового підйому н а ш о г о кооперативного руху в новім — треба сподіватися — етапі його розвитку. — **(В).**

Ужгородський „Дружественний вѣстник“ — орґан укр. краевого дружественного Союза Централі Укр. Закарпатських Кооператив в Ч. С. Р. помістив в чергових числах ц. р. на своїх шпальтах добру, інструктивну та при тім річево й популярно написану (хоч і в закарапатському диялекті) статтю про: „Значіння склепаря в потребительном дружествѣ“, ц. є. в споживчій кооперативі. Хоч і зі спізненням, згадуємо про її появу, бо стаття заслуговує щоб не бути переоченою нашими читачами, головно тими, що мають близщий стик з склепарями, в першій мірі як дорадники і контрольори їхньої праці. Варто її знати й самим склепарям, бо вона стоїть на становиску, що „добрий склепар є одною з основних умовин успішної діяльности споживчої кооперативи“. Це видається нам нібн самозрозумілим, а однак скільки ще таких самозрозумілих правд, крім цієї не знаходить у нас свого практичного здійснення.

Освіта, вишкіл і виховання кооп. свідомого крамаря, докладно знаючого і сумлінно виконуючого свої обовязки також є одною з слабин нашого кооперативного руху.

Згаданій статті „Д. В.“ підносимо одначе один, але основний закид, саме за її п о б л а ж л и в е т р а к т у в а н н я п р о д а ж і н а к р е д и т. Проти цієї шкідливої, зовсім не кооперативної практики, вже хоч би з ч и с т о п е д а ґ о ґ і ч н и х зглядів слід було виступити з цілою рішучістю — і з усією строгістю, вказавши на згубні наслідки вкорінення тої практики. Прикладів до цього, життя дає аж за богато. На жаль, це, дійсно „найпекучіше питання“ не лише в споживчій кооперації збуто побіжною увагою.

Поза тим стаття дуже повчаюча.

(Л.).

Видає: Ревізійний Союз Українських Кооператив.
За редакцію відповідає: д-р Карло Коберський.

Друкарня Вид. С-ки „Діло“, Львів, Ринок ч. 10.